

JORD- OCH SKOGSBRUKSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 7/2006 rd

Statsrådets redogörelse om jordbrukspolitiken

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 25 oktober 2005 Statsrådets redogörelse om jordbrukspolitiken (SRR 4/2005 rd) till jord- och skogsbruksutskottet för beredning.

Utlåtanden

I enlighet med riksdagens beslut har finansutskottet lämnat utlåtande i ärendet. Utlåtandet (FiUU 10/2006 rd) har bifogats detta betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- statssekreterare Pekka Pesonen, lantbruksråd Esko Juvonen och överinspektör Kari Ojala, jord- och skogsbruksministeriet
- budgetråd Kati Suihkonen, finansministeriet
- regeringsråd Riitta Kuusisto, social- och hälsovårdsministeriet
- överinspektör Marja-Leena Kauranne, miljöministeriet
- överdirektör Esko Uusi-Rauva, Livsmedelsverket
- överdirektör Tuula Honkanen-Buzalski, Livsmedelssäkerhetsverket
- överdirektör Maria Teirikko, Kontrollcentralen för växtproduktion
- specialplanerare Riitta Jalkanen, Konsumentverket
- professor Hannu Ilvesniemi, Skogsforskningsinstitutet
- biträdande direktör Hannes Kulmala, Försörjningsberedskapscentralen

- dekanus Hannu Saloniemi, professor Aarne Pehkonen och professor Matti Ylätaalo, Helsingfors universitet
- professor Paavo Pelkonen, Joensuu universitet
- professor Jouko Korppi-Tommola, Jyväskylä universitet
- Direktör för Norra Österbottens forskningsstation Erkki Joki-Tokola, professor Jyrki Niemi och specialforskare Eila Turtola, Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi MTT
- verkställande direktör Reijo Moilanen, Centralen för utsädespotatis
- äldre forskare Juha Grönroos, Finlands miljöcentral
- teknologichef Satu Helynen, Statens tekniska forskningscentral
- utvecklingschef Pauli Räty, Avena Nordic Grain Oy
- verkställande direktör Jyrki Heilä, Biovakka
- verkställande direktör Kimmo Koivunen, Finnish Bioenergy Oy
- direktör Jukka Lähteenkorva, Foodwest Oy
- direktör Dan Asplund, Jyväskylän teknologikeskus Oy
- utvecklingsdirektör Elias Jukola, LSO Foods Oy
- direktör Erkki Lepistö, Lännen Tehtaat Oyj/APB
- verkställande direktör Pentti Karri, Mildola Oy
- direktör Eero Nurminen, Ravintoraisio Oy
- tuotekehitysjohdaja Mauno Ylivakeri, Sisu Diesel Ab

- direktör Nils Lindroos, Centralen för Sockerbetsforskning
- exportdirektör Veijo Meriläinen, Valio Oy
- direktör Pasi Lähdetie, Livsmedelsindustriförbundet rf
- ombudsman Ismo Ojala, Handelsträdgårdsförbundet
- verkställande direktör Veli Saarenheimo, Finska Köttbranschens Förbund
- ombudsman Arja Peltomäki, Förbundet för Ekologisk Odling rf
- direktör Seppo Aaltonen, direktör Kaarina Knuuti, direktör Markku Suojanen, utredningschef Johan Åberg, mjölkombudsman Sami Kilpeläinen, forskare Riikka Knaapi, potatisombud Antti Lavonen, husdjursombud Jukka Markkanen och ombudsman Minna Oravuo, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK
- pensionsförsäkringsdirektör Pentti Saarimäki, Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt LPA
- organisationschef Juha Seppälä, ProAgria Maaseutukeskusten Liitto
- projektansvarig Minna Pirkkalainen, ProAgria Etelä-Savo
- utvecklingschef Katarina Lassheikki, Trädgårdsförbundet rf
- ordförande Veli-Matti Kuntonen, Finlands Livsmedelsarbetarförbund FLF rf
- klimatexpert Annukka Berg, Finlands naturskyddsförbund rf
- ombudsman Ilkka Raukola, Finlands Fjädrfäförbund
- ordförande Holger Falk, ombudsman Tage Ginström, ombudsman Rikard Korkman och trädgårdsombudsman Bo Linde, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC
- styrelseledamot Pekka Laurila, FINBIO - Finska bioenergiföreningen rf
- direktör Marja-Riitta Kottila, Finnfood Finlands Matinformation rf
- organisationschef Ilkka Nieminen, Dagligvaruhandeln r.f.
- ordförande Esa Eela, Suomen CA-viljelyn yhdistys
- ordförande Petri Lauttia, delegationen för sockerbetsodlare
- Europaparlamentariker Kyösti Virrankoski
- forskare Asko Kukkonen
- jordbrukare Juha Kuopila
- jordbrukare Jaakko Kuusvuori
- producent Pekka Murto-Koivisto
- jordbrukare Johanna Nuutinen
- jordbrukare Kati Partanen.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- justitieministeriet
- forskningsdirektör Annika Mäyrä-Mäkinen, Raisio Abp
- Finlands Konsumentförbund
- Olavi Kettunen.

REDOGÖRELSEN

Under de senaste åren har verksamhetsfältet för jordbruket förändrats avsevärt. Utvecklingen på världsmarknaden för jordbruksprodukter liksom inom den internationella handelspolitiken, förändringarna i Europeiska unionens gemensamma jordbrukspolitik och den utvidgade unionen samt de livsmedels- och djursjukdomskriser som drabbat världen har varit och en för sig förändrat jordbrukets verksamhetsbetingelser. Som en följd av dessa förändringar har konkurrensen på den globala livsmedelsmarknaden skärpts.

Jordbruket och jordbrukspolitiken inverkar på alla medborgare och engagerar ett flertal olika intressegrupper. Detta är inte förvånande, eftersom jordbrukets grundläggande uppgift är att producera födoämnen. Tillgången på livsmedel samt livsmedelskvaliteten och priset påverkar varje människas dagliga liv och utkomst. Jordbruksproduktionen har dessutom en mängd andra kopplingar till hela samhällets verksamhet. Under de senaste åren har såväl utvecklade länder som utvecklingsländer fäst allt större upp-

märksamhet uttryckligen på jordbrukets multifunktionalitet.

Denna redogörelse inleds med en granskning av hur jordbrukets internationella verksamhetsfält har utvecklats samt en beskrivning av det finländska jordbrukets utveckling under de senaste åren. Därefter görs en bedömning av utvecklingen och de genomgångna förändringarna ur det finländska jordbrukets perspektiv. I slutet av redogörelsen stakas ut centrala mål och åtgärder med vilka vi kan bemöta de utmaningar som är förestående.

Redogörelsen har begränsats till sådana delområden inom jordbruket och landsbygdspolitiken

som kräver särskilda politiska riktlinjer på nationell och internationell nivå samt på EU-nivå när det gäller besluten. Bland annat renskötsel, pälsdjursuppfödning, hästsport, biskötsel och andra specialområden på landsbygden har lämnats utanför granskningen. Dessa näringsgrenar har en obestridlig betydelse i synnerhet när det gäller att bevara landsbygdens livskraft och likaså för att utveckla den finländska matkulturen och företagsverksamheten. Dessa är värda en separat heltäckande granskning av sitt nuläge och sin framtid.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Jordbruket som en del av livsmedelshushållningen

Utskottet påpekar att jordbruket i början av livsmedelsproduktionens värdekedja lägger en fast grund för den inhemska mat som finländska konsumenter uppskattar. Det som jordbruket och trädgårdsodlingen producerar utgör därför grunden för livsmedelshushållningen. Samtidigt bidrar denna produktion till att förbättra den inhemska livsmedelsindustrins konkurrenskraft och till att skapa en grund för hållbar utveckling inom livsmedelshushållningen. Det sammanräknade bruttovärdet för den inhemska basproduktionen uppgår till 4,3 miljarder euro.

Antalet sysselsatta inom jordbruket uppgick 2004 till nästan 93 000 personer, dvs. 3,9 procent av den sysselsatta arbetskraften. Jordbruket är fortfarande viktigt för sysselsättningen på landsbygden. Förädlingen av jordbruksprodukter är delvis regionalt knuten till den lokala råvaruproduktionen. Dessutom tillverkas insatsvaror som jordbruket och trädgårdsodlingen behöver inom flera produktionsgrenar, t.ex. foder-, kemi- och metallindustrin. Jordbrukets effekter på efterfrågan är i synnerhet på landsbygden av avgörande betydelse för många tjänsters fortlev-

nad. Till dess tjänster hör affärer och transporter och även många offentliga tjänster.

Jordbruket och trädgårdsodlingen är som sagt nära kopplad till förädlingsindustrin för produkterna från jordbruket och trädgårdsodlingen. Den inhemska livsmedelsindustrin skaffar största delen av sina råvaror av de inhemska jordbrukarna och trädgårdsodlarna, trots att det är möjligt att importera råvaror. Under de senaste åren har nästan 80 procent av avkastningen från jordbruket och trädgårdsodlingen gått till den inhemska förädlingsindustrin, medan resten gått till torg- och direktförsäljning och försäljning av lokalt producerad mat. I praktiken är en stor del av livsmedelsindustrin på grund av transportkostnaderna i stor utsträckning beroende av inhemska råvaror. Särskilt när det gäller mejeri- och köttindustrin är kontakterna med den inhemska basproduktionen mycket intensiva, eftersom råvarorna inom dessa sektorer är inhemska i mycket stor utsträckning.

Hela produktionskedjan inom livsmedelsproduktionen är viktig för sysselsättningen. Den sysselsätter såväl direkt inom basproduktionen och livsmedelsindustrin som indirekt inom produktionskedjans insatssektorer och inom transport- och distributionsbranschen. Sammantaget uppgår sysselsättningen inom livsmedelshushållningen till nästan 300 000 årsverken, om

man beaktar den inhemska konsumtionen och exporten av produkterna inom livsmedelshushållningen. Detta utgör ca 13 procent av den sysselsatta arbetskraften i Finland. Livsmedelsindustrin är vår femte industribransch efter elektronik-, skogs-, metall- och maskinindustrin, om man mäter enligt produktionens förädlingsvärde. De totala utgifterna för konsumtion av livsmedel och drycker uppgår i Finland till 16,4 miljarder euro per år, dvs. motsvarande 11 procent av bruttonationalprodukten. De livsmedel som hushållen köper är knappa 13 procent av hushållens konsumtionsutgifter, om man inte räknar med alkoholdrycker.

Utskottet pekar också på det nätverk av inbördes beroendeförhållanden som uppkommer inom samhällsekonomin olika sektorer genom insatserna från primärproduktionen till livsmedelsindustrin och vidare till andra branscher. Genom dessa kopplingar inverkar produktionsförändringar i de olika delarna av produktionskedjan för livsmedel på hela samhällsekonomin och de regionala ekonomierna, dvs. på produktionen, inkomsterna och sysselsättningen.

Utskottet betonar att vår nationella livsmedelsindustri måste ha tillgång till inhemska råvaror som är spårbara och prismässigt konkurrenskraftiga samt som kvalitativt motsvarar användningsändamålet. Även om en inhemsk råvara är mycket högklassig får den inte prismässigt avvika alltför mycket från motsvarande kostnader i våra konkurrentländer. Utskottet vill ändå påpeka att de ständigt förändrade villkoren för jordbruket och den medföljande osäkerheten har gjort det inhemska råvaruutbudet mindre förutsägbart. En långsiktig jordbrukspolitik skapar mer varaktiga villkor, vilket uppmuntrar aktörerna att göra de investeringar som behövs för branschens utveckling. På detta sätt kan man också garantera livsmedelsindustrin en fortsatt jämn inhemsk råvarutillgång i framtiden, vilket stöder hela produktionskedjans konkurrenskraft.

Genom den senaste EU-utvidgningen, särskilt genom de baltiska ländernas och Polens medlemskap, har marknadsområdet när det gäller länderna runt Östersjön förändrats. Dessutom har Ryssland blivit allt viktigare. Föränd-

ringarna i marknadsdynamiken medför allt mer nya utmaningar även för jordbruksproduktionen. Primärproduktionen måste reagera för att vara lönsam i den allt hårdare konkurrensen från konkurrentländerna. Det är viktigt att använda övergripande jordbrukspolitiska medel parallellt med exempelvis skatteåtgärder så att en sporrande verksamhetsmiljö kan upprätthållas och utvecklas i syfte att förbättra lönsamheten inom primärproduktionen. Dessutom måste oräntliga satsningar göras på forskning, rådgivning och utbildning.

Med hänvisning till det ovan anförda anser utskottet det vara oroväckande att den nominella jordbruksinkomsterna trots strukturutvecklingen minskat med ca 35 procent från 1994 till 2005. Räknat i fasta priser var jordbruksinkomsten 2005 ca 44 procent mindre än 1994. År 2004 var lönsamhetskvoten 0,52, och därmed nådde företagen i genomsnitt 52 procent av timlön- och räntemålen, dvs. en timlön på 6,1 euro och en ränta på 2,6 procent på det egna kapitalet. Dessutom vill utskottet lyfta fram att det sammanlagda stödets andel av totalintäkten var 47 procent.

När Finland gick med i EU framhövdes våra exceptionella klimatförhållanden med eftertryck. EU har erkänt detta faktum i vårt anslutningsfördrag och även i senare beslut. I detta sammanhang understryker utskottet särskilt att även Europeiska rådet har godkänt principen om att multifunktionellt jordbruk inom hela Europa. Förutsättningarna för jordbruksproduktion måste tryggas inom hela EU, också regioner med särskilda problem.

Det måste gå att idka jordbruk i hela landet. Vi har rätt att komplettera EU:s gemensamma jordbrukspolitik med nationella lösningar. Artikel 142 i Finlands anslutningakt innefattar rätten att betala nationellt stöd till områden norr om den sextioandra breddgraden och närliggande områden söder om den breddgraden, dvs. till C-stödområden (nordligt stöd). Stödet utgör en långsiktigt nationellt stöd i syfte att säkerställa att jordbruket kan fortsätta på de områden i norr som kommissionen angett. Utskottet betonar hur viktig artikeln är som grundval för nationella bi-

drag. Det nationella stödet inom AB-stödområdet baseras på artikel 141 i Finlands anslutningsakt. Den möjliggör betalning av nationellt stöd om anslutningen ger upphov till allvarliga svårigheter. Artikeln varken anger vad som är allvarliga svårigheter eller begränsar stödet tidsmässigt. Den enda rätta tolkningen av artikeln är ändå enligt utskottet den att man avser permanenta svårigheter. Överenskommelse om att stödet får fortsätta har träffats med kommissionen 1999 och 2003. Om det ska gå att idka jordbruk inom områdena A och B måste man även i framtiden kunna betala ut nationellt produktions- och investeringsstöd. *Det är inte möjligt att bedriva lönsamt jordbruk i Finland utan en stödordning som kompenserar för våra klimatförhållanden. Utskottet anser därför att hela landet måste omfattas av en långsiktig och stabil nationell stödordning (Utskottets förslag till uttalande 1).*

I enlighet med det sagda måste det gå att genom nationella beslut och åtgärder stärka produktionskedjans relativa konkurrensförmåga inom en öppen ekonomi på EU:s gemensamma marknad. De nationella stödpolitiska åtgärderna har bidragit till att styra produktionen när villkoren ändrats. Om stöden allt mer kopplas loss från produktionen kommer det emellertid att leda till problem för jordbruksproduktionen i EU:s yttersta randområden och samtidigt för livsmedelsindustrins inhemska råvaruförsörjning. Utskottet återkommer till dessa problem senare.

Utskottet betonar jordbrukets multifunktionalitet. I det föregående har livsmedels- och råvaruproduktionen behandlats, och i framtiden kommer den att allt mer kompletteras med produktion av bioenergi. Utöver dessa omfattar jordbrukets multifunktionalitet bl.a. att tillse livsmedelssäkerheten och självförsörjningen, att tillhandahålla rekreations- och fritidstjänster, att bevara naturresursbasen, den biologiska mångfalden och landsbygdslandskapet och att sörja för landsbygdens livskraftighet.

Den primära uppgiften för vårt jordbruk är ändå livsmedelsproduktion. Till den finländska livsmedelskedjans starka sidor kan räknas bl.a. renhet och hygien, miljövänlighet, etiska regler, djurens välbefinnande och spårbarheten. Vi har

också utmärkta förutsättningar för produktion av mervärdesmat och andra specialvaror. Utskottet vill här framhålla att en enskild stat måste ha rätt och skyldighet att producera livsmedel för befolkningens behov och därmed att trygga tillgången på mat också i kristider. Ett effektivt och multifunktionellt jordbruk som utgår från konsumenternas behov skapar en grundval för en säker och högkvalitativ produktionskedja från jord till bord.

Det bör ändå påpekas att konsumtionsvanorna när det gäller livsmedel är starkt förändrade och de fortsätter att förändras. Förändringarna är svåra att förutse dels på grund av de internationella influenserna och i synnerhet kriserna som gäller säkra livsmedel, dels också på grund av att konsumenterna består av allt fler olika grupper. Mat är inte bara näring för konsumenterna, utan även sociala och kulturella faktorer påverkar synen på ekologisk och vegetarisk mat samt mervärdesmat. En diversifiering av marknaden är inte en utmaning enbart för en pålitlig livsmedelstillsyn, utan också för livsmedelsproduktionen och handeln, som måste se till att livsmedel finns att tillgå och att konsumentpriserna är skäliga. I detta sammanhang noterar utskottet att de närproducerade livsmedlen är en ny möjlighet för marknaden, eftersom de kan användas som urvalskriterium vid offentlig upphandling genom anbudsförfarande. Men då måste produkternas miljövänlighet klart kunna påvisas och kriterierna klart anges i förfrågningsunderlaget.

De externa premisserna för jordbruksproduktion

Vårt jordbruk har genomgått en radikal förändring till följd av EU-medlemskapet: vi har övergått från ett slutet nationellt produktionssystem till en öppen konkurrenssituation på EU:s inre marknad. Förändringarna inom vårt jordbruk har skett snabbt. Under de tio senaste åren, dvs. under den tid Finland varit EU-medlem, har antalet gårdar som får bidrag minskat med mer än 25 000, med andra ord har mer än en fjärdedel av alla gårdar lagt ned. I snitt har detta inneburit en årlig minskning på mer än 3 procent. För närva-

rande finns det drygt 70 000 gårdar i vårt land. Å andra sidan har den genomsnittliga storleken på de jordbruksfastigheter som fått bidrag åren 1995—2005 vuxit med 44,3 procent från 22,8 hektar åkermark till 32,9 hektar. År 2005 uppgick den odlade arealen (inklusive mark i träda) till 2,24 miljoner hektar (gårdar som fått bidrag).

Förändringen av jordbrukets verklighet fortsätter. Bidragande orsaker är framför allt förändringarna på marknaden, vilka beror på ökad konkurrens på den inre marknaden efter den senaste utvidgningen samt på globaliseringen av ekonomin i och med de förhandlingar som Världshandelsorganisationen (WTO) startat. Strukturomvandlingen inom jordbruket kommer också att påskyndas när de stora åldersklasserna går i pension, eftersom bara en del av jordbrukarna har någon som tar över efter dem.

Utskottet påpekar att EU:s gemensamma jordbrukspolitik (GJP) hade lagts om redan före vårt EU-inträde. Omläggningen innebar att länderna med hög skördenivå fick högre GJP-bidrag än länderna med låg skördenivå. Dessa bidrag finansieras helt av EU i syfte att kompensera för inkomstbortfallet till följd av sänkta priser på jordbruksprodukter. Denna princip är också orsaken till att nivån på det EU-finansierade stödet är kännbart lägre i Finland än i Centraleuropa och till att det finns ett stort behov av nationellt stöd i vårt land. Principen slogs dessutom fast för lång tid in i framtiden när EU i juni 2003 kom överens om den senaste reformen av den gemensamma jordbrukspolitiken.

Genom 2003 års GJP-reform kopplas största delen av EU:s stöd för jordbruksgrödor och husdjur också loss från produktionen, och i stället får medlemsländerna ett nytt system med samlat gårdsstöd som inte är knutet till produktionen. Gårdsstödet integrerar merparten av de bidrag som är helt EU-finansierade. Samtidigt ställs nya villkor för stödet. De gäller miljön, god jordbrukshävd, livsmedelssäkerhet, djurskydd och arbetsmiljön. Reformen omfattar också modulering, som innebär att en stegvis ökande andel av jordbruksstödet genom EU:s budget överförs till åtgärder för landsbygdsutveckling. Moduleringen gäller inte de första 5 000 euro som jord-

bruksföretaget får, men för det överstigande beloppet sker en minskning på 4 procent 2006 och på 5 procent 2007 och därefter.

När det gäller mjölkproduktionen sänks interventionspriset på smör med sammanlagt 25 procent och på fettfritt mjölkpulver med 15 procent under 2004—2007. Detta leder till att priset på smör och på mjölkprodukternas fettdel kommer att sjunka klart inom EU. Som en motvikt till dessa drastiska nedskärningar kommer systemet med mjölkkvoter att kvarstå till och med 2015.

I detta sammanhang pekar utskottet också på att EU i fjol under WTO-förhandlingarna på vissa villkor förbundit sig att gradvis avskaffa exportbidragen inom jordbruket före utgången av 2013. Under 2006 kommer jordbruksförhandlingarna främst att handla om hur mycket och hur snabbt WTO-länderna går med på att sänka tullarna på jordbruksprodukter. Det pågår också förhandlingar om den tredje delen av jordbruksförhandlingarna, dvs. mindre internt stöd. Det är nödvändigt, menar utskottet, att Finland med alla medel påverkar EU:s ståndpunkt i WTO-förhandlingarna så att betingelserna för vårt jordbruk och hela livsmedelshushållningen kan tryggas.

I detta sammanhang för utskottet fram att vårt lands enligt EU-mått relativt låga skördenivå även nu får vissa effekter när kopplingen mellan stöd och produktion enligt principerna ovan blir allt lösare inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Därmed minskar incitamenten till ett högt och högklassigt skördeutfall hos oss, eftersom en allt större andel av jordbrukarnas inkomster utgörs av direktstöd. I de centraleuropeiska länderna med höga skördenivåer utgör detta inget problem, eftersom största delen av odlarnas inkomster till skillnad från Finland fortfarande kommer från försäljningen på marknaden. I synnerhet för våra husdjursgårdar innebär de nya EU-stödreformerna att inkomsterna allt mer är beroende av den stödberättigande åkerarealen och de allt mindre beror på antalet djur och avkastningen. Utskottet fäster därför uppmärksamhet vid att när man tidigare varnade för risken att det förekom skenodling inom växtodlingen, så håller avkastningens betydelse för inkomstbild-

ningen på att minska också inom husdjursproduktionen och stödets betydelse på att öka.

Utskottet framhäver dessutom att fjolårets beslut om EU:s budget inte heller de rättar till dessa snedvridningar, som våra skördenivåer innebär för de EU-finansierade stödnivåerna i vårt land. Det skulle ha varit motiverat att utgifterna för EU-utvidgningen solidariskt hade finansierats genom att i de s.k. gamla medlemsländerna skära ned GJP-stödet inom jordbruket. Slutresultatet blev ändå att budgetnedskärningarna i de gamla medlemsländerna gällde landsbygdsstöden, exempelvis miljöstödet och kompensationsbidraget. Det är i synnerhet i den del av Finland som är landsbygdsdominerad och som lider av varaktiga naturbetingande nackdelar.

Strukturutvecklingen inom jordbruket och på landsbygden

Det framgår av det ovan anförda att produktionsstrukturen inom vårt jordbruk, om man ser på antalet gårdar, har förändrats märkbart under den tid Finland varit EU-medlemsland. Antalet jordbruksfastigheter har minskat så att vi för närvarande har knappt 70 000 gårdar. Dessutom har andelen gårdar med djurhållning minskat medan växtodlingsgårdarna har ökat relativt sett. År 2005 var 36 procent av de gårdar som ansökt om stöd husdjursgårdar, medan ca 59 procent närmast kunde räknas till växtodlingsgårdar. Motsvarande andelar 1995 var 52 respektive 39 procent. Uppskattningsvis kommer antalet aktiva gårdar att minska i enlighet med nuvarande trend, men det förekommer klara regionala skillnader i fråga om strukturutvecklingen. Enligt bedömningarna kommer jordbruksfastigheterna att minska snabbast i östra och norra Finland. Därför vill utskottet peka på att detta skulle få synnerligen negativa följdverkningar i dessa glesbefolkade regioner.

Det bör betonas att jordbruksfastigheterna i Finland fortfarande företrädesvis är relativt små, även om snittstorleken ökar. De stora gårdarna på mer än 100 hektar utgjorde bara ca 3 procent

av alla gårdar 2003. Deras andel av den totala åkermarken var däremot över 10 procent.

Enligt gjorda utredningar har djurhållningen koncentrerats både till vissa gårdar och till vissa regioner. De stora investeringarna inom djurhållningen har klart och tydligt koncentrerat produktionen till de regioner där den varit stark redan tidigare. Detta har tydligt avspeglats sig bl.a. på åkerpriserna, som stigit. Mjölkproduktionen har ökat i synnerhet i Mellersta och Södra Österbotten samt Norra Savolax. På motsvarande sätt har produktionen av griskött koncentrerats till och ökat i Södra Österbotten och Egentliga Finland. Spannmålsproduktionen är starkt koncentrerad till Södra Finland och Österbotten. Som en följd av strukturomvandlingen inom djurhållningen har de sistnämnda områdenas relativa andel av spannmålsproduktionen emellertid minskat.

Utskottet noterar att strukturutvecklingen inom vissa sektorer håller på att leda till en situation där produktionsenheterna nästan drivs industriellt och exempelvis inom djurhållningen använder en mycket liten åkerareal i förhållande till antalet djur. Därför betonar utskottet betydelsen av familj jordbruksbaserad produktion och anser att man i framtiden måste överväga en differentiering av stödåtgärderna utifrån enheternas storlek. Detta måste också vara målet inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Behovet av differentiering accentueras ytterligare i och med att energipriset stiger. Både i Finland och mer allmänt i Norden har jordbruket historiskt sett baserats på familj jordbruk. Ett sådant jordbruk har bidragit till att främja samhällsbalansen och jämlikheten samt till att miljöaspekterna beaktats. Utskottet anser därför att statsmakten och producentorganisationerna tillsammans måste avväga hur man eventuellt i framtiden kan differentiera de stöd som stora produktionsenheter respektive familj jordbruk får.

Den tekniska utvecklingen är viktig för strukturutvecklingen inom jordbruket. Tekniken hjälper jordbrukarna att minska arbetsmängden per producerad enhet. Därmed kan gårdarna lättare växa. Ofta till och med möjliggör detta större jordbruksfastigheter när jordbrukaren inte i nå-

gon nämnvärd utsträckning vill använda sig av extern arbetskraft. I detta avseende gäller den tekniska utvecklingen inte bara enskilda tekniska lösningar, utan också hur nya lösningar utnyttjas så att en klart större produktion är möjlig utan en väsentligt ökad arbetsmängd. Detta kan kräva särskilda arrangemang under arbetstoppar, exempelvis tillräckligt kompetent extrapersonal eller utläggning av vissa arbetsmoment på utomstående. Här kan tillgången bli ett problem. Det beror på företagarens personliga egenskaper hur stor ökningen av gårdsstorleken kan bli med hjälp av den tekniska utvecklingen. Till dessa egenskaper hör organisationsförmåga och stress-tålighet samt hur företagaren lyckas få tag på de externa produktionsfaktorer som behövs. Utskottet påpekar ändå att de större jordbruksfastigheterna har lett till att jordbrukarna har allt svårare att klara av stressen. Utskottet tar upp detta problem senare.

Det som varit utmärkande för den senaste tidens strukturutveckling i förhållande till tidigare är att man klart tydligare än tidigare har satsat på ökad gårdsstorlek. Klart mer investeringsstöd har avsatts för stora investeringar, och stödformen har haft en klart större betydelse för finansieringen av investeringar.

Det framgår av en utredning som inkommit till utskottet att den ökade gårdsstorleken under de senaste tio åren till två tredjedelar skett genom arrende av åkermark. Av de 2,24 miljoner hektar uppodlad åker på de gårdar som får stöd var ca 705 000 hektar, dvs. ca 31 procent, arrenderad åkermark 2005. Det har således snabbt blivit vanligare med arrenderad åkermark, och detta kan anses ha bidragit till den strukturella utvecklingen. Forskningsresultat pekar ändå på att situationen i fråga om markförbättring på arrendeåkrarna utvecklas i sämre riktning än på de åkrar som ägarna själva brukar. En bidragande faktor torde vara att jordbruksmark som saknar de jordbruks- och bostadsbyggnader som behövs för att bedriva jordbruk enligt 71 § i jordlegolagen (258/1966) får arrenderas ut för högst tio år. När en översyn av lagen var aktuell i slutet av 1980-talet föreslog jordlegolagskommissionen (komm.bet. 1989:49) att den övre gränsen för ar-

rendering av jordbruksmark skulle vara betydligt längre, upp till 30 år. Betänkandet kom emellertid inte att utmynna i lagstiftningsåtgärder.

De nuvarande bestämmelserna om arrendetider för jordbruksmark har skapats för andra förhållanden än de som råder i dag. Det har sedan den gällande jordlegolagen stiftades skett väsentliga förändringar i fråga om sätten att använda jordbruksmark och i fråga om närings- och odlarstrukturen inom gårdsbruket. De nuvarande, synnerligen korta maximitiderna för arrendering är inte längre motiverade, varken för avtalsparterna eller för allmänintresset. De kan skapa osäkra förhållanden för jordbruket och dessutom hindra markförbättringar och andra investeringar. Därför är det viktigt, menar utskottet, att så snabbt som möjligt vidta åtgärder för att förlänga arrendetiderna på jordbruksmark. Samtidigt måste man överväga om det behövs ny reglering som gäller ersättning för underhåll och förbättring av fastigheter.

Utskottet påpekar att strukturomvandlingen också innebär att gårdarna blir allt mer branschövergripande. Enligt lantbrukets strukturundersökning (jord- och skogsbruksministeriets informationstjänstcentral 2004) bedrev 23 551 gårdar verksamhet inom flera branscher 2003; en andel på 32 procent av alla gårdar. Det har skett en ökning med 8 procent sedan 2000. Procentuellt sett fanns det flest sådana gårdar i Nyland, 43 procent av alla gårdar.

Jordbruksföretagen i fråga är verksamma inom flera branscher. Den vanligaste huvudnäringen är maskinentreprenad, som 38 procent av dessa gårdar sysslade med 2003. Andra viktiga näringar är turism, andra tjänster och virkes- och livsmedelsförädling. Dessutom är cirka en tredjedel av dessa flerbranschföretag verksamma inom mer än en bransch utanför jordbruket. På de flesta gårdar är den övriga företagsverksamheten nära kopplad till jordbruket, dvs. gårdens materiel, byggnader, markområde och produkter används i företagsverksamheten och gårdens innehavare, maken eller maken, familjemedlemmarna eller åtminstone en delägare i gårdssammanslutningen deltar i verksamheten.

Jordbrukets betydelse för livskraftig landsbygd kan inte ifrågasättas. Å andra sidan minskar antalet aktiva gårdar på landsbygden till följd av strukturomvandlingen inom jordbruket. Därmed minskar också befolkningen på landsbygden. En sådan utveckling påverkar samhällsstrukturen på landsbygden. Utskottet vill därför betona att landsbygdens livskraftighet måste stärkas genom en mångsidigare näringsstruktur på landsbygden. En sådan struktur uppnås bl.a. genom att man skapar bättre betingelser för flerbranschgårdarna. Också för att bevara servicestrukturen på landsbygden behöver näringsstrukturen bli mångsidigare. För närvarande sysslar ett av tio småföretag på landsbygden med någon annan primärproduktion än jordbruk, och även på landsbygden är servicesektorn den största enskilda branschen. Med tanke på landsbygdsutvecklingen och konkurrenskraften är det också viktigt att bevara och öka industrijobben på landsbygden.

På grundval av det ovan sagda anser utskottet det vara ytterst viktigt att allt mer främja utbildning, forskning och investeringar som behövs för att göra näringsverksamheten på landsbygden mångsidigare. Det är också mycket viktigt att man inte försvårar sektorsövergripande företagsamhet på landsbygden genom beskattningsåtgärder eller andra åtgärder. Därför är småföretagarstödet så viktigt när det gäller att få fram nya innovationer och näringar på landsbygden. Dessutom måste de omfattande projekten för utveckling av näringsverksamheten vaska fram svar också på de branschspecifika särfrågorna. Detta för att projekten ännu bättre ska kunna tillgodose de expanderande företagens behov.

Gårdsbrukets utvecklingsfond

Utskottet pekar på att strukturstöden behandlas mycket kortfattat i redogörelsen. Det viktigaste med avseende på gårdsbrukets utvecklingsfond är att Europeiska kommissionens beslut i fråga om nationellt stöd i Södra Finland förutsätter att startstödet och investeringsstödet används fullt ut åtminstone till utgången av 2007. Detta förfarande tillämpas genom nationella beslut också i

landet i övrigt. Att investeringsstödet ska utnyttjas fullt ut har inneburit att man blivit tvungen att slopa de statliga lån som tidigare beviljats av utvecklingsfondens medel och att samtidigt öka direktstöden och bevilningsfullmakterna avseende räntestödslån. Detta har berott på att de höga stödnivåer på investeringarna som kommissionen kräver inte går att uppnå på något annat sätt än genom att använda bidrag som huvudsaklig stödform.

Det har av inkommen utredning till utskottet framgått att jordbrukarnas investeringsvilja varit starkare än man antagit och att investeringsobjekten varit större än tidigare. Efterfrågan på investeringsstöd har också varit större än vad man ursprungligen antog till följd av att EG-kommissionen inte godkände Finlands förslag, enligt vilket stöd skulle kunna beviljas för investeringar om högst 550 000 euro på en gård under den period som går ut i slutet av 2007. Man blev tvungen att höja beloppet på engångsinvesteringar som får stöd till 840 000 euro.

Utskottet noterar vikten av att trygga finansieringen av jordbruksinvesteringar på längre sikt. Därför har utskottet redan under flera år i olika sammanhang fört fram finansieringsproblemen i anknytning till utvecklingen av jordbruksstrukturen. Det beskrevs ovan hur de statliga lånen slopades och hur tyngdpunkten i stället kraftigt sköts i riktning mot bidrag, och detta innebär att utvecklingsfondens kapitalstock minskar snabbt. Jord- och skogsbruksministeriets utredning 2005 om anslagssituationen i fråga om strukturstöden under de närmaste åren visade att de tillgängliga medlen för gårdsbrukets utvecklingsfond inte kommer att vara tillfyllest för att bevilja strukturstöd i tillräcklig omfattning, även om det skulle bli något färre ansökningar än för närvarande. Redan 2006 kan bristen på anslag fördröja arbetskrafts- och näringscentralernas stödbeslut i viss mån. Uträkningar visar att utvecklingsfondens finansiella medel som bäst räcker till 2011. Då har man ändå antagit att stöd för investeringar i svinhushållningen inte görs tillgängliga i början av nästa år. Uppskattningsvis skulle dessa stöd i genomsnitt öka utgifterna med 15–20 miljoner euro om året.

Det är viktigt, menar utskottet, att villkoren för startstöd och investeringsstöd också under kommande år är desamma i hela landet. Också i fråga om olika produktionsinriktningar måste man försöka uppnå investeringsstöd på samma nivå. De senaste årens snabba investeringstakt till trots kommer strukturen inom jordbruket att behöva utvecklas kraftigt långt in i framtiden.

Utskottet påpekar att man för att trygga de närmaste årens investeringar i landsbygdsnärningar och ägarbyten i fråga om gårdar måste förbättra utvecklingsfondens långsiktiga finansieringsmöjligheter genom att från statsbudgeten årligen överföra ett tillräckligt anslag till fonden. Detta är en bättre lösning för statsfinanserna än att man först använder fondens eget kapital fullt ut och sedan bereder sig på att finansiera gårdsbrukets investeringar enbart genom statsbudgeten. (Utskottet förslag till uttalande 2)

Tryggad försörjning

Enligt redogörelsen är produktionen av offentliga nyttigheter jordbrukets centrala uppgift. Livsmedelstryggheten, dvs. tryggad livsmedelsförsörjning, anses vara en sådan nyttighet i redogörelsen. Regeringen påpekar att man ofta inser livsmedelstrygghetens rätta natur, betydelse och värde först då krisen redan är ett faktum. Regeringen påminner också om hur utvecklingen gjort livsmedelstryggheten mer känslig för kriser.

Utskottet påpekar att ett av de grundläggande målen med EU:s jordbrukspolitik allt sedan EEG-fördraget varit att trygga tillgången på jordbruksprodukter. Målet har aldrig riktigt konkretiserats, och EU har i stället närmast sett överproduktionen som ett problem. Unionen har försökt se till att den inre marknaden fritt kan fungera och att därmed trygga tillgången. En situation där den fria marknaden av någon anledning inte skulle fungera och där tillgången på livsmedel skulle vara ett problem på vissa områden har inte varit föremål för analys inom EU. Unionen har inte ansett att frågan om tryggad försörjning (med undantag av energiförsörjningen) skulle omfattas av dess behörighet. Även om

spannmål i interventionslagren i vissa fall släppts ut på marknaden i regioner som lider av torka, hålls dessa lager inte i syfte att trygga försörjningsförmågan, utan som ett instrument för marknadsutjämning. Därför anser utskottet att vår försörjningstrygghet har försämrats under EU-medlemskapet bl.a. till följd av lägre skördenivåer och färre markförbättringar när det gäller odlad mark.

På grundval av det ovan anförda förutsätter utskottet att man mer än för närvarande beaktar aspekter som gäller tryggad livsmedelsförsörjning i vårt land, eftersom varje stat har både rätt och skyldighet att se till att landets befolkning har tillgång till livsmedel och att livsmedlen är säkra (Utskottets förslag till uttalande 3).

Utskottet beaktar att jordbruksproduktionen på ovan konstaterat sätt är en leverantör av offentliga nyttigheter som tryggar livsmedelsförsörjningen, och därmed anser utskottet det vara en ytterst viktig prioritering på nationell nivå att staten både får och måste se till att landets befolkning har tillgång till säkra livsmedel. I syfte att uppnå målet ska man använda både åtgärder som främjar verksamhet på marknadsvillkor och ordningar till stöd för måluppfyllelse. Enligt redogörelsen kan man genom åtgärder som förbättrar förutsättningarna för ett lönsamt jordbruk förbättra marknadsavkastningen och sänka kostnadsbördan. Även i detta sammanhang framhåller utskottet att stödordningarna ska vara så utformade att de uppmuntrar produktion och beaktar de ofördelaktiga produktionsvillkoren i Finland. De stödformer som används för att kompensera för produktionsbortfall eller för att stödja miljöskyddsåtgärder som i sig är acceptabla utgör inte nödvändigtvis ett produktionsincitament och bidrar därmed inte heller till tryggad livsmedelsförsörjning. Men de bevarar själva produktionsstrukturen.

Utskottet betonar att en tryggad livsmedelsförsörjning förutsätter att produktionskedjan för livsmedel inom varje sektor fungerar som ett nätverk för nära samarbete. Dessutom är det viktigt att använda sig av studier på området för att analysera jordbrukets verksamhetsbetingelser samt som ett system för tidig varning. Studierna

bör särskilt inrikas på att följa vilka effekter beslut och åtgärder får och hur betingelserna utvecklas samt på att analysera effekterna.

Odlingen av jordbruksgrödor utgör grundvalen för livsmedelsförsörjningen. Vi måste kunna utnyttja denna produktion effektivt i krisförhållanden. De viktigaste produktkategorierna inom livsmedelsförsörjningen är frukt-, grönsaks- och spannmålsbaserade produkter, mjölkprodukter och köttprodukter. I krissituationer, exempelvis om tillgången på importerat protein för foder sänks, måste konsumtionen och den tillhörande produktionen starkt inriktas direkt på vegetabiliska produkter på köttprodukternas (fjäderfä, griskött) bekostnad. Utskottet påpekar ändå att livsmedelsförsörjningen inte i sig är beroende av enstaka produkter, utan av livsmedelsproduktionen som helhet. Grupper av livsmedel kan i krissituationer ersättas med andra grupper, och marknaden har i vissa länder reagerat på detta sätt bl.a. i samband med djurepidemier.

På grundval av det ovan anförda betonar utskottet att försörjningstrygghet handlar om den övergripande livsmedelsproduktionen i vårt land och dess struktur. Om produktionen försvagas på ett visst område så försvagas också grundvalen för försörjningstryggheten. Minskad produktion av en enstaka produkt, såsom socker, utgör inte i sig att försörjningstryggheten undergrävs, men minskad produktion eller total avsaknad på vissa produkter bidrar till att försvaga helheten. Även i detta avseende betonar utskottet studiernas betydelse för att man ska kunna förutse total-effekterna av eventuella förändringar i produktionen.

Livsmedelssäkerhet och -kvalitet

Den ökade importen från de andra EU-länderna och tredje land medför nya utmaningar för livsmedelstillsynen. Enligt utredning har livsmedelsriskerna ökat, vilket har märkts i det s.k. systemet för snabbt informationsutbyte. I systemet gavs över 3 000 larm i fjol, av vilka 75 i Finland. Om finska produkter gavs bara ett fåtal larm. De flesta larm som vår livsmedelstillsyn gav gällde salmonella i fjäderfäkött. Antalet larm ökade be-

tydligt till följd av att EU fick nya medlemsländer. Utskottet konstaterar att fjäderfäproduktionen behandlas under flera olika punkter i redogörelsen. Fjäderfäproduktionen har ökat snabbt på olika håll i världen. Det är inom uppfödningen som riskerna för djursjukdomar syns bäst, men liknande risker finns i hela djurproduktionen. Den verkliga utvecklingen inom den världsomfattande jordbrukshandeln kan avvika betydligt från prognoserna om djur- eller växtsjukdomar plötsligt bryter ut eller om grundvattentillgången sänks på områden där det nu bedrivs intensivt jordbruk.

I redogörelsen betonas vikten av en fortsatt god nivå på produktionsfördelar som i Finland anses vara viktiga, så som ren och trygg kost, friska djur och växter, produktionsförhållanden och miljöfaktorer. Dessa mål motsvarar i grunden de mål som ställts upp i kvalitetsstrategin för livsmedelshushållningen i Finland och vid vilka hela livsmedelskedjan och dess förvaltning tillsammans har förbundit sig. Utskottet understryker att det mycket resultatrika kvalitetsarbetet i livsmedelsproduktionskedjan bör fortsätta och stärkas ytterligare.

I redogörelsen nämns djursjukdomarna i Finland i flera olika sammanhang och situationen sägs vara bra eller i internationell jämförelse rentav exceptionellt bra. Utskottet understryker att detta är resultatet av ett mycket målinriktat arbete som pågått i flera årtionden. I praktiken utförs arbetet på gårdsbruksenheter och i hela produktionskedjan utgående från diagnostik och forskning i djursjukdomar. Det är ytterst viktigt med nationell forskning i djursjukdomar och smittsamma sådana i synnerhet. Om situationen i fråga om djursjukdomar är bra, innebär det ekonomiska inbesparingar och ökad kostnadseffektivitet (t.ex. mindre vaccin- och läkemedelskostnader).

Eftersom djursjukdomarna är sällsynta i vårt land och myndigheterna öppet informerar om dem, litar konsumenterna på livsmedelssäkerheten. Livsmedelsproduktionen har inte behövt lida av att konsumenterna överreagerat på samma sätt som i Mellaneuropa p.g.a. BSE och senast i Italien p.g.a. fågelinfluensan. Vårt land har

också bra beredskapsprogram mot farliga djursjukdomar. Ifall någon djursjukdom bryter ut blir det dock svårt att genomföra programmen, om det inte finns tillräckligt med veterinärer i landet eller om dessa inte fått tillräckligt med grundläggande eller kompletterande utbildning i smittsamma sjukdomar, understryker utskottet. Därför är det mycket viktigt att det finns resurser för att upprätthålla denna beredskap.

Trenden under det senaste årtiondet med växande gårdsbruks- och produktionsenheter för med sig nya rutiner i fråga om djursjukdomar. Dessa rutiner måste beaktas i det förebyggande arbetet. I stora produktionsenheter behövs nya kontrollrutiner, som speciellt i början medför kostnader och kräver ett nytt slags yrkeskunskap. Då konsumenterna samtidigt kräver att djurens välbefinnande ska tryggas, ställs lantbruksföretagarna också inför nya kommunikationsutmaningar. Visserligen känner allt färre konsumenter till omständigheterna kring djurproduktionen och primärproduktionen. Därför är det viktigt att konsumenterna får färsk information om produkternas ursprung.

Utskottet ser det som viktigt att livsmedlens inhemska ursprung förblir en stämpel som konsumenterna uppskattar och som inverkar på köpbeslutet. Att utveckla matkulturen är också en mer omfattande samhällelig angelägenhet än jordbrukspolitiken och på det bör man satsa. Vår livsmedelsproduktion har dock i sin marknadsföring ännu inte tillräckligt utnyttjat djurens goda hälsa och den höga nivån på livsmedelssäkerheten. Allmänt konstateras det att konsumenterna litar på inhemska animaliska produkter, men i själva verket ökar andelen utländska produkter, så som importerat kött och utländska mjölkprodukter, i konsumtionen år för år. Även i detta sammanhang betonar utskottet att den inhemska konsumtionen är livsviktig för jordbruksproduktionen - inte en enda sektor inom livsmedelsproduktionen i vårt land grundar sig på export. Konsumenterna bör också få mer kännedom om bl.a. produktionsmetoderna och kvalitetssystemen. Det är nödvändigt att skärpa marknadsföringen av den inhemska maten betydligt. Konceptet med närproducerad mat är här

till god hjälp då miljövillkoren uppfylls. Även myndigheterna bör ge medborgarna tillgång till klart framlagda undersökningsresultat och jämförelser gällande primärproduktionen av livsmedel i Finland och andra länder, metoderna för djurskötsel, läkemedelsövervakning och annan övervakning av primärproduktionen, veterinärverksamheten inom husdjursproduktionen, nivån på och övervakningen av den produktionsförädlade industrin och övervakningen av handeln.

Forskning och rådgivning

Möjligheterna för jordbruket och livsmedelsindustrin i vårt land att framgångsrikt konkurrera är starkt sammankopplade med möjligheterna att nyttja rena, hälsosamma och hälsofrämjande råvaror. Detta förutsätter dock stark kompetens i livsmedelsforskning. I fråga om detta specialiserar sig universiteten och forskningsinrättningarna allt mer för att stödja och komplettera varandra. Även råvaruproduktionen och produktutvecklingen bör speciellt dra nytta av produktionsfördelarna i vårt land, bl.a. det geografiska läget. Dessutom är en effektiv och fungerande marknadsföring en förutsättning för framgång.

Utskottet framhåller att livsmedelsforskningen i vårt land redan nu är globalt sett högklassig. Den har resulterat i flera viktiga produkter (bl.a. xylitol, gefilusprodukter och yoghurtliknande produkter av havre). Enligt utredning är det dock en stor utmaning för livsmedelsforskningen att förmedla informationen så att den kan användas för att utveckla affärsverksamheten. Därför anser utskottet det vara mycket viktigt att utveckla samarbetet mellan forskningen och livsmedels-hushållningen så att forskningsresultaten mer effektivt kan användas i produktionen.

Utskottet fäster uppmärksamhet vid att ett program för kompetenscentra har pågått i livsmedelsbranschen sedan 1999. Programmet håller som bäst på att söka till en ny programperiod. Avsikten är att i landet skapa 6—10 kompetenskluster, i vilka de viktiga programmen för kompetenscentra placeras. Utskottet ser det som mycket viktigt att livsmedelsbranschen bildar ett

kompetenskluster. Enligt utredning är livsmedelsklustret byggt både med tanke på behoven hos företagen i livsmedelsbranschen och forskningsinrättningarnas möjligheter. Representanterna för livsmedelsproduktionen har förbundit sig vid den planerade utvecklingshelheten, som då den blir verklighet skapar utmärkta möjligheter att utveckla hela livsmedelsproduktionskedjan ända från primärproduktionen via förädlingen till konsumenten, också med beaktande av de möjligheter som internationaliseringen ger.

Enligt redogörelsen kräver den skärpta konkurrensen på den globala livsmedelsmarknaden att industrin håller sig med stark produktutveckling och hög kunskapsnivå. Specialisering och nytänkande, en stark affärsverksamhet med nätverk samt hög kvalitet på produkter och verksamhet gör det möjligt att behålla den internationella konkurrenskraften. Utskottet framhåller att detta också är utmanande med tanke på den genomsnittliga produktiviteten och företagens storlek i livsmedelsproduktionen. De största företagen kan även med egna krafter genomföra betydande utvecklingsåtgärder, men medelstora och små företag har ofta inte tillräckliga utvecklingsresurser eller möjligheter att ta risker. För att främja produktutvecklingen och kunskaperna bör man lägga särskild vikt vid att förbättra de små och medelstora företagens utvecklingsbetingelser, understryker utskottet.

I och med strukturutvecklingen kommer också de traditionella gårdsbruksenheter att bli större och det blir allt viktigare med kunskaper om affärsverksamhet i stora enheters beslutsfattande. Dessutom kommer antalet branschövergripande gårdsbruksenheter att öka ytterligare. Då får utbildnings- och rådgivningsorganisationerna allt större betydelse, vilket förutsätter att de också kan tillhandahålla sådan kunskap som situationen kräver. Utskottet betonar rådgivningens roll som en del av innovationssystemet. Rådgivningen är centralt viktig i egenskap av sakkunskap på företagsnivå då företaget söker ändamålsenliga alternativ i beslutsfattandet. En alternativ, opartisk rådgivning som håller fast vid företagarens egna utgångspunkter bör därför tryggas. På lång sikt spelar det en avgörande roll

för utvecklingen av landsbygdsnäringsarna att man hittar rätta lösningar på dessa frågor. De mål som ur samhällets synvinkel ställs för rådgivningen baseras på de färdiga strategierna för utveckling av lantbruket och landsbygden samt på de strategiska linjedragningarna i regeringsprogrammet, som också långsiktigt styr besluten på företagsnivå. Till rådgivningens uppgifter hör möjligheten att påverka den regionala utvecklingen i samarbete med andra aktörer.

Utskottet instämmer i finansutskottets konstaterande att en sektor där det finska jordbruket och hela livsmedelskedjan kan förbättra sin konkurrenskraft är tillämpning av ny teknik samt framtagning av nya produktinnovationer och bättre rutiner. I enlighet med utfästelsen i regeringsprogrammet har den sammantagna finansieringen av forskning och utveckling ökat. *Men jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde har inte fått sin beskärda del av ökningen utan tvärtom har FoU-finansieringen liksom rådgivningsfinansieringen dragits ned, och det bådär inte gott. Så som sagts ovan anser utskottet att det är mycket viktigt för hela livsmedelskedjan att verksamhetsbetingelserna för forskning, produktutveckling och rådgivning tryggas. Utskottet förutsätter att en tillräcklig finansiering av forskning, produktutveckling och rådgivning i livsmedelshushållningen tryggas (Utskottets förslag till uttalande 4).*

Motivation och arbetsglädje

Utskottet framhåller att jordbruksproducenterna har upplevt stora förändringar i sin verksamhet de senaste årtiondena. Förhållandena har inte varit stabila eller förutsebara och förvaltningsbyråkratin har ökat. De ständiga ändringarna i jordbrukslagstiftningen och stödsystemen gör det svårt att planera långsiktigt och inverkar därför också på jordbrukarfamiljernas arbetsmotivation och välbefinnande. Antalet gårdsbruksenheter har minskat, men de som fortsättningsvis är verksamma har blivit betydligt större och har ett större antal djur. I synnerhet de unga jordbrukarna har ökat sin produktion. Det har dock inte varit problemfritt att anpassa sig till de nya förhål-

landena. Trots teknifieringen och automatiseringen har arbetsmängden och bundenheten till arbetet ofta gjort att arbetsmotivationen blivit ett stort problem. De sociala problemen och sjukligheten har ökat bland jordbrukarna, vilket bl.a. visas av att vikariehjälp används allt mer.

I enlighet med redogörelsen anser utskottet att utvecklingen av avbytarservice och företagshälsovård för lantbruksföretagare är ett viktigt mål för att främja jordbrukarnas motivation och livsglädje i arbetet. Likväl bör avbyternas motivation och skydd i arbetet främjas. Företagshälsovården omfattar ännu inte alla lantbruksföretagare. Det är viktigt att utveckla arbetsmiljön på gårdsbruket med tanke på både lantbruksföretagarnas och avbyternas motivation och skydd i arbetet.

Utskottet påpekar att behovet av att utveckla avbytarservice för lantbruksföretagarna också beaktas i regeringsprogrammet. Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte en arbetsgrupp den 4 oktober 2005 med uppgift att utreda möjligheterna att utveckla systemet med lantbruksavbytare, speciellt som stöd för husdjursföretagarnas arbetsmotivation och servicetillgång. Förutsättningen för att avbytarservicen ska kunna utvecklas är att tillräckliga resurser avsätts för ändamålet. Kostnaderna för avbytersystemet, vilka huvudsakligen utgörs av löneutgifter, har inte minskat i och med att antalet lantbruksföretagare minskat bl.a. därför att vikariehjälp används allt mer och att sjukligheten och sjukfrånvaron har ökat bland avbyterna.

I detta sammanhang vill utskottet dessutom fästa uppmärksamhet vid att avbyterna allt oftare arbetar på deltid, vilket betyder att deras möjligheter att få sin utkomst från avbytararbetet har blivit sämre. Däremot har kvalifikationskraven och ansvaret ständigt ökat. Allt detta sätter tillgången till yrkeskunnig arbetskraft i fara. Därför anser utskottet att det är mycket viktigt att utreda hur deltidsanställningarna bland avbyterna kan minskas och yrkeskunskapen utvecklas.

Lantbruksföretagarna måste ha ett helt nytt slags färdigheter för att anpassa sig till de nya

förhållandena inom lantbruket och för att utveckla sin gård. I syfte att ta fram sådana färdigheter har det startats projekt på olika håll. År 2005 och 2006 genomförs bl.a. ett projekt finansierat av social- och hälsovårdsministeriet för ledning av familjejordbruk. Inom ramen för projektet utvecklas tillämpningar för ledning och speciellt för främjande av arbetshälsa och -motivation. Det är mycket viktigt att trygga en fortsatt verksamhet efter att projektet slutat.

Utskottet framhåller att myndigheterna och kreditinstituten kräver att lantbruksföretagarna ska ha noggranna investeringsplaner. I planerna beaktas dock inte tillräckligt vilka förändringar som sker i företagsamheten och ledningen eller hur familjen orkar och mår. Därför har rådgivningen stor betydelse då det sker förändringar. Målet bör vara att rådgivningen kan förebygga investeringar som görs till följd av utbrändhet och utveckla gårdsbruksenheternas verksamhetsmetoder, i synnerhet när det gäller att planera och driva igenom ändringar. Det är viktigt att förebygga sådana investeringar som senare kanske eller sannolikt kommer att leda till utbrändhet och därigenom till problem i företagsverksamheten och jordbrukarfamiljen. När ändringarna planeras och behandlas kan rådgivningen beakta de mänskliga resurserna samt de fördelaktiga och skadliga faktorerna för arbetsmotivationen. Med hjälp av rådgivning kan man också upptäcka vad som behöver utvecklas med tanke på arbetshälsan.

Strukturförändringen inom lantbruket visar sig i byarna som ett minskat antal aktiva gårdar, vilket betyder att också befolkningen i byarna kommer att minska med tiden. Samtidigt förändras den sociala miljön och blir snävare, så att bl.a. samarbetet mellan gårdarna och hjälpen från grannarna minskar. Dessutom finns det bara i tätorter tillgång till service så som post, butiker, skolor och möjligheter till fritidssysselsättning. Därför är det mycket viktigt att man främjar arbetsmotivationen även med beaktande av hur strukturförändringen inom lantbruket inverkar på hela samhällsstrukturen.

Jordbruket och miljön

Utskottet har ovan tagit upp jordbrukets multifunktionalitet. Under de senaste åren har miljönyttigheter kommit att spela en allt större roll som multifunktionella jordbruksprodukter. Jordbruket är de facto viktigt för att upprätthålla multifunktionaliteten och landsbygdslandskapet och tillhandahålla rekreationstjänster. I framtiden kommer det också att spela en stor roll som producent av förnybar energi för att kompensera förbrukningen av importerade fossila bränslen. Men precis som all annan verksamhet har också jordbruket negativa miljökonsekvenser. De drabbar till exempel jordmånen och markens struktur, vattendragen och atmosfären.

Utöver olika slag av utsläpp och andra miljöskadliga faktorer bidrar omstruktureringen av jordbruket och lägenheternas ökade storlek till risken för miljöbelastning. Därför lyfter utskottet fram det familjebaserade jordbrukets betydelse för miljön. De negativa konsekvenserna kan begränsas med olika slag av administrativa åtgärder, som legislativa begränsningar och stöd för miljövänliga produktionsmetoder typ ekologisk odling.

När Finland gick med i EU fick unionens jordbruks- och miljöpolitik konsekvenser för vår jordbruksproduktion. Det delvis EU-finansierade miljöstödet för jordbruket är unionens viktigaste styrmekanism för miljöskydd inom jordbruket. Det har till syfte att minska belastningen på yt- och grundvattnet samt luften och värna den biologiska mångfalden i jordbruksmiljön och vårda jordbrukslandskapet. Vårt eget program för miljöstöd består av bas- och tilläggsåtgärder och miljöspecialstöd som kräver effektiva miljöskydds- och vårdåtgärder.

Utskottet noterar att miljöstödet har bidragit till betydligt bättre odlingsmetoder med tanke på miljön. Obrukade skyddsremsor lämnas t.ex. ut med vattendragen, åkrarna har fått ökat växttäckande vintertid och användningen av fosforgödsel har reducerats med inemot 70 procent från nivån 1990 och användningen av kvävegödsel med 30 procent. Trots att vårt jordbruk i en global jämförelse är miljövänligt och följer principen om en hållbar utveckling är det fortfarande den

största upphovskällan till näringsbelastningen i vattendragen. Men utskottet framhåller att jordbruk är det slag av verksamhet som alltid kommer att orsaka en viss miljöbelastning också med de bästa möjliga metoderna. Det är svårt att minska belastningen i samma mån som för kommunalt avloppsvatten (över 95 procent), även om den ekologiska odlingen kommer mycket nära.

Det är viktigt att vi utreder vilka faktorer som bidrar till den totala näringsbelastningen av våra vattendrag. Utskottet påpekar i sitt betänkande om regeringens proposition med förslag till lag om gödselproduktion (JsUB 3/2006 rd — RP 71/2005 rd) att det inte finns nämnvärda forskningsresultat om miljökonsekvenserna av landskapsarkitektur och anläggning av grönområden vare sig i Finland eller någon annanstans i Europa. Men det har bedömts att stora mängder jordförbättringsmedel och växtunderlag baserade från slam från reningsverk kan ge upphov till omfattande näringsurlakning per hektar. Det kan i sin tur leda till skadlig eutrofiering i vattnet vid kusterna som helhet och speciellt i små vattendrag i tätorter. Därför har utskottet i sitt betänkande förutsatt att miljökonsekvenserna av landskapsarkitektur och anläggning av grönområden utreds med särskild hänsyn till hur stor andel av den totala näringsämnesbelastningen i våra vattendrag som utgörs av urlakning orsakad av jordförbättringsmedel och växtunderlag baserade på slam från reningsverk.

Av det ovan sagda framgår att det huvudsakliga syftet med miljöstödet för jordbruk är att skydda vattnen. En stor del av miljöstödet går i själva verket till vattenskydd. Stödet för t.ex. åtgärder som primärt främjar mångfalden i naturen är betydligt mindre. Ändå spelar miljöstödet en större roll för att främja mångfalden i relation till stödbeloppet, för vissa åtgärder som i första hand gagnar vattenskyddet, typ skyddsremsor och åkerrenar, bidrar också till mångfalden i naturen. Miljöstödet har därmed erbjudit nya instrument också för att främja biodiversiteten genom att hjälpa till att bevara och vårda biotoper som upprätthåller mångfalden. Den största rollen för mångfalden spelar specialstödet för vård-

biotoper; det har varit en populär och effektiv form av specialstöd. Det har varit möjligt att förbättra jordbruksnaturen också med många andra åtgärder, framför allt ekologisk odling.

Utskottet påpekar att också om förändringarna tack vare olika åtgärder har varit betydande innebär jordbruket fortfarande en mycket stor belastning på vattendragen. I redogörelsen framhålls: "Efter avloppsvattnet från S:t Petersburg är det Finlands egna näringsutsläpp, med jordbruk som den största utsläppskällan, som är värda att nämnas när vi talar om eutrofieringen av våra kustvatten. Jordbrukets miljöstödsystem ger effekter först på lång sikt och därför bör systemet effektiviseras under EU:s nya strukturfondsperiod."

Utskottet fäster sig vid att 93 procent av jordbrukarna i Finland och upp till 98 procent av odlingsarealen omfattas av frivilligt miljöstöd. Trots att jordbrukarna i stor omfattning är med, kommer de positiva effekterna av arbetet för miljön fram först över en längre period, eftersom jordmånen och vattendragen är stora system där förändringar visar sig mycket långsamt. Därför är det viktigt att jordbrukarna också i framtiden i stor omfattning kan engageras i miljövard med positiva effekter för miljön. Det nya miljöprogrammet bör uppmuntra dem och finansieringen av programmet måste säkras.

För att minska belastningen på miljön är det viktigt att hitta en lösning på gödselproblemet som bara ser ut att bli värre. I praktiken låter det sig bäst göras genom att jordbrukets miljöpolitik inte ses som någonting separat utan integreras i de energi- och klimatpolitiska avgörandena. Den vägen kan vi bidra till att både gödsel och åkrar används för energiproduktion på ett sätt som samtidigt bidrar till att reducera belastningen på vattendragen. I den jordbrukspolitiska redogörelsen uppskattas den potentiella odlingsarealen för rörfen till omkring 200 000 ha. Med bättre odlingsteknik kan odlingen av rörfen minska belastningen på vattendragen ännu effektivare. Enligt redogörelsen förbättras också villkoren för framställning av biogas ur gödsel med större odlingsenheter. Utskottet åter-

kommer till de här frågorna längre fram när det behandlar produktionen av bioenergi.

När Finland gick med i EU fick vi behålla vår nationella lagstiftning om gränserna för de högsta tillåtna halterna kadmium i gödselmedel. Det finns nämligen en allmän strävan att begränsa användningen av kadmium och kadmiumföreningar på grund av deras höga toxicitet. Rätten till avvikelse upphörde att gälla den 31 december 2005 och Finland anhöll om en förlängning hos kommissionen. Kommissionen beslutade den 3 januari 2006 förlänga Finlands undantagslov och det gäller nu tills enhetliga regler för kadmiumhalten i gödselmedel införs i hela Europeiska gemenskapen. Utskottet ser det som mycket viktigt att vi får ha kvar rätten till undantag och att vi speciellt bör se till att hindra att den nu föreslagna lagen tillåter användning av gödselmedel med för höga kadmiumhalter. Finland måste arbeta i EU för att samma gränsvärden införs i hela gemenskapen som vi nu har i Finland.

Ekologisk odling

Ekojordbruk bedrivs på ca 136 000 hektar av åkerarealen i Finland, vilket svarar mot 6,7 procent av den totala åkerarealen. Dessutom befinner sig inemot 12 000 hektar i en övergångsfas. Det finns nästan 4 500 övervakade ekologiska gårdar. Det totala marknadsvärdet av ekologiska livsmedel uppgår till drygt 50 miljoner euro, alltså omkring 0,7 procent av inhandlade livsmedel. Marknaden för ekologiska produkter har utvecklats ganska jämnt på senare år. Omkring 20 procent av finländarna använder fortlöpande ekologiska produkter. Å andra sidan utgör ekologiska produkter en liten andel på ca 1,2 procent av deras inköp. Men den relativt stora andelen konsumenter som kontinuerligt använder ekologiska produkter visar att det finns en potentiell marknad för produkterna.

Utskottet uppmärksammar att ekosektorn producerar inte bara livsmedel utan också offentliga nyttigheter. Enligt den nyaste forskningen i Finland och forskning och sammandrag av forskningen utomlands har den ekologiska odlingen större positiva effekter för miljön än sed-

vanlig produktion. Kommissionen för hållbar produktion och konsumtion (KULTU) lyfter i sitt förslag till nationellt program för 2005 fram den ekologiska jordbruksproduktionen och ekolivsmedlen i sina åtgärdsförslag och i sin fakta-promemoria. Kommissionens mål omfattar både produktion och konsumtion. Den menar att 10 procent av vår åkerareal bör vara ekologiskt odlad kring 2010 och 25 procent 2025. Utskottet anser att målen är mycket ambitiösa men värda att eftersträva.

Jordbruket släpper i dag ut kväveföreningar i grundvattnet, älvarna, sjöarna och havet. Jordbruket är källan till en betydande del av det kväve som rinner ut via sjöar och älvar. Kvävesvinnat är störst i husdjursdominerade områden med den största djurtätheten. Ekoproduktionen erbjuder ett strukturellt alternativ för att hjälpa upp situationen genom att återvinna näringsämnen så effektivt som möjligt och använda klöver- och baljväxter för att ta upp kväve direkt ur luften med hjälp av solenergi.

För att främja ekoproduktionen är det viktigt att systemet med miljöstöd utvecklas så att en gårds totala areal kan omfattas av ett ekoavtal under alla de år som avtalet gäller. För tillfället omfattar avtalet inte de tillskottsarealer som tas i bruk framför allt på gårdar som utvecklar sin produktion, trots att de måste odlas med ekologiska metoder. Under den nya programperioden bör avtalsvillkoren för ekoproduktion också i övrigt ändras så att de möjliggör en utveckling av produktionen. Villkoren för t.ex. öppen träda bör ändras så att alternativa metoder kan utnyttjas för att uppfylla kravet på växttäckning bl.a. i syfte att effektivare kunna bekämpa kvickrot. För att garantera en lönsam och konkurrenskraftig ekoproduktion och att den är till nytta för miljön är det nödvändigt att åtgärderna för att stödja ekoproduktionen är adekvata.

För att öka konsumtionen av ekoprodukter är det speciellt viktigt att de används mer i den offentliga utspisningen som ökar dag för dag. Om storköken använder mer ekoprodukter får det positiva effekter för åtgången i och med att det påverkar medborgarnas konsumtionsvanor och den vägen också konsumenternas produktval i

dagligvaruhandeln. Storköken skulle dessutom betyda ett nödvändigt tillskott till efterfrågan på produkter för många ekoföretag.

Många företag som förbundit sig att framställa ekoprodukter är småföretag med samma problem med att marknadsföra sina produkter som småföretagen har över lag. Det viktigaste för att utveckla branschen är därför att förbättra företagens kunskaper om hur marknadskedjan fungerar och hjälpa dem att gå samman i nätverk. Det är ytterst angeläget att satsa kraftfullt på att främja ekoprodukternas åtgång och på sådan kompetens och forskning som behövs i sammanhanget.

Mjölkproduktion

År 2005 levererades omkring 2 293 miljoner liter mjölk till mejerierna. Det var en halv procent (10 miljoner liter) mindre än 2004. I slutet av 2005 fanns det 15 351 mjölkgårdar i Finland med i snitt 20 kor. Vår mjölkproduktion låg 46 miljoner liter under den ländervisa mjölkkvoten för den kvotperiod som gick ut 2005.

Det produceras mjölk i hela landet och mjölkproduktionen är den viktigaste produktionsformen inom vårt jordbruk. Mjölken utgör över 40 procent av de totala inkomsterna av jordbruket. Därför vill utskottet framhålla att mjölkproduktionen spelar en mycket stor roll för landsbygdsinkomsterna i en stor del av landet. Inkomsterna av mjölkproduktion har dessutom en betydande hävstångseffekt för den regionala ekonomin.

Mjölkgårdarna i Finland har genomgått en mycket kraftig omstrukturering på senare år. Deras antal har halverats under de senaste 10 åren. Den ökade mjölkproduktionen och det fortsatta hotet om överskridna kvoter för några år sedan förklaras av den snabbt ökade genomsnittliga produkten. Antalet producenter minskade på 1990-talet med i snitt över 2 000. Under det här årtiondet har omkring 6—7 procent av mjölkproducenterna per år lagt ner produktionen, vilket betyder över 1 000 producenter per år. Trenden förväntas hålla i sig, men det totala antalet nedlagda gårdar minskar.

Under kvotperioden 1995—1996 producerades 572 miljoner liter mjölk på stödområdena A och B och under perioden 2004—2005 omkring 525 miljoner liter. I stödområdena C var mjölkproduktionen under kvotperioden 1995—1996 i sin tur 1 686 miljoner liter och under 2004—2005 omkring 1 757 miljoner liter. Utskottet framhåller att mjölkproduktionen enligt prognoserna fortsatt minskar i stödområdena A och B och ökar i områdena C. Problemet med stöden i A- och B-områdena är anslutningsfördraget, som har begränsat utbetalningen av nationella stöd och bidragit till att minska produktionen.

Också utifrån resultaten av producentenkäter är intresset för att fortsätta med mjölkproduktion starkast i stödområdena C2, där alternativet för att övergå till andra produktionsriktningar och delvis också till andra näringar är minst. Men i stödområdena C begränsas produktionsökningen av den kvantitativa begränsningen för stöd i nordliga områden (artikel 142 i Finlands anslutningsfördrag). Enligt den får den totala subventionerade produktionen i stödområdena C vara högst 1 776 miljoner kilogram. Av en utredning till utskottet framgår att gårdarna enligt producentenkäten har potential för att producera hela 20 procent mer mjölk inom ramen för den existerande produktionskapaciteten.

Vid sidan av regionala begränsningar spelar också de gårdsspecifika produktionskvoterna en mycket viktig roll för mjölkgårdarnas produktion. Sedan början av 2006 har det inte längre varit tillåtet att betala nationellt stöd för överskridande produktionsvolym. Därför är det enligt utskottets mening viktigt att kvoter kan överföras snabbare mellan gårdarna för att de ska kunna utnyttjas så effektivt som möjligt med beaktande av begränsningen för stödet i nordliga områden. Ett förslag går ut på kortvarig uthyrning av kvoter.

I samband med reformen av EU:s jordbrukspolitik 2003 sänktes interventionspriset på smör med 25 procent och fettfritt mjölkpulver med 15 procent. Nu har reformen nått gott och väl halvvägs. I praktiken har marknadsstödet till industrin sjunkit med 40 procent och inremarknadspriset på smör har följt det sänkta interventions-

priset. Industrins producentpriser har sjunkit och de direkta stöden till producenterna har stigit. Från och med början av 2006 har stöden som planerat frikopplats från produktionen.

Utskottet noterar att det sjunkande inremarknadspriset på smör till följd av reformen får särskilt stor effekt i Finland, där användningen av mjölkfett kraftigt har minskat. Trots att vår andel av mjölkproduktionen i EU ligger under två procent är vår andel av smörexporten 12 procent. En tredjedel av fettet i den mottagna mjölken i Finland exporteras antingen till den inre marknaden eller med hjälp av exportstöd till tredjeländer. Det här skiljer sig i avgörande grad från situationen i övriga medlemsstater, inte minst på grund av den låga fetthalten i de produkter som konsumeras i Finland. Att exporten upptar en så pass stor andel bör ses mot finländska mejeriprodukters starka ställning på den ryska marknaden.

Utskottet påpekar att EU i WTO-förhandlingarna villkorligt har åtagit sig att avskaffa exportstöden fram till 2014. I praktiken betyder det att exportstöden för smör och ost försvinner. Dessutom finns det ett starkt krav på marknadstillträde i EU och det genomförs med hjälp av sänkta tullar och ökade importkvoter. Tullsänkningarna kommer att få en speciellt stor effekt för smörmarknaden. Det är svårt att lägga fast en realistisk tullnivå för att smörpriset på världsmarknaden fluktuerar mycket starkt. Därför är det nödvändigt att Finland med alla medel arbetar för att EU i WTO-förhandlingarna om liberalisering av handeln intar en sådan ståndpunkt som tryggar vår produktion och export av jordbruksprodukter.

Utskottet framhåller att vår mejeriproduktion och våra mejerier redan nu är utsatta för ett starkt importtryck på den öppna EU-marknaden för mjölkprodukter. Med utvidgningen har importen snabbt ökat sin andel av konsumtionen inte minst på marknaden för ost. År 2005 var redan 31 procent av den ost som konsumerades i Finland importerad och det är en mycket hög andel jämfört med övriga EU-länder. Det är angeläget att förbättra våra mjölkprodukters konkurrenskraft ytterligare, anser utskottet. Redan nu är

den mjölk som produceras hos oss av mycket hög kvalitet. En stor del av mjölkgårdarna omfattas av mejeriernas kvalitetsavtal. Småningom kommer avtalen att omfatta alla mjölkgårdar. Ett övergripande kvalitetssystem för branschen tillför mjölkprodukterna ett mervärde som också producenterna har nytta av. Forskning som utgår från branschens egna behov och ökad produktutveckling är de främsta metoderna för att höja konkurrenskraften i framtiden.

Utskottet konstaterar att vår mejeriindustri behöver en lönsam och tillräckligt stor mjölkproduktion för att klara sig. Vi bör därför ha som mål att producera så mycket mjölk som vår landsspecifika kvot medger. Men gårdarna i Finland är fortfarande små jämfört med konkurrentländerna och kostnadsnivån hög beroende bl.a. på naturförhållandena. Därför är det nödvändigt också för mjölkproduktionen att villkoren för jordbruksproduktion garanteras i hela EU-området, däribland områden med särskilda problem. Det viktigaste instrumentet för mjölkproduktionen är vid sidan av nationella stödåtgärder EU:s system med mjölkkvoter, som enligt överenskommelse fortgår bara till 2015. Därför bör Finland absolut göra sitt yttersta i EU för att det länders kvotsystemet får fortsätta i EU ännu efter 2015. Det ger de bästa garantierna för en regional fördelning av mjölkproduktionen i EU och det medverkar i sin tur till att produktionsenheterna inte växer ut till industriell produktion med skadliga effekter också för miljön.

Köttproduktion

Finlands ställning som nettoimportland för nötkött förstärktes 2005, då upp till 15 procent av den totala konsumtionen tillgodosågs med importkött. I Finland producerades 84 miljoner kilogram nötkött 2005 (8 procent mindre än 2004). Inte minst i början av året var produktionen mindre än året innan. Exporten av nötkött minskade med inemot 70 procent och var därmed bara 1,5 miljoner kilogram. Däremot ökade importen med 47 procent till 14,6 miljoner kilogram. Mest ökade importen av nötkött från Brasilien och

Danmark. Konsumtionen av nötkött minskade med en procent till 96 miljoner kilogram.

År 2005 producerades det drygt 203 miljoner kilogram fläsk i Finland, dvs. tre procent mer än 2004. Fläsket förstärkte sin position som den viktigaste exportvaran inom köttindustrin i och med att exportvolymen ökade till nästan 41 miljoner kilogram (en ökning på sex procent). De viktigaste exportländerna var fortfarande Japan, Ryssland, Estland och Sverige, som tillsammans upptog inemot 70 procent av exporten av uppslaktat kött. Exporten till Ryssland ökade med en femtedel.

Tillväxten i produktionen av fjäderfäkött i Finland har jämnat ut sig, för under de två senaste åren har produktionen varit 87 miljoner kilogram. Men konsumtionen av fjäderfäkött ökade 2005 med omkring en procent till 84 miljoner kilogram. Exporten av fjäderfäkött ökade med fyra procent och importen med nio procent. Den ökade produktionen av kalkonkött satte fart på produktionen av fjäderfäkött mot slutet av 1990-talet och i början av 2000-talet. Nu håller både produktionen och konsumtionen på att plana ut till knappa 14 miljoner kilogram.

Det är en styrka för den finländska köttproduktionen i jämförelse med de viktigaste konkurrentländerna att situationen för djursjukdomar och djurens välfärd är mycket bra hos oss. En marknadsrelaterad faktor som god insyn i produktionskedjan är förtroendeskapande och det är mycket viktigt. Ur marknadens synvinkel visar vår produktion sin styrka när det gäller djursjukdomar och insyn i produktionskedjan särskilt tydligt när det råder osäkerhet kring efterfrågan på marknaden t.ex. i samband med djursjukdomsepidemier. I köttproduktionen är den finländska livsmedelskedjan för sin överlevnad i sista hand beroende av konsumenternas förtroende och intresse för att köpa inhemska livsmedel.

Utskottet vill framhålla att konsumenternas köpbeslut inte bara påverkas av förtroendet utan också av priset. Å andra sidan är en tillräckligt hög producentprisnivå ett villkor för inhemska köttproduktion. Men på grund av naturförhållandena är produktionskostnadsnivån hos oss rela-

tivt hög jämfört med våra konkurrentländer. Därför är det absolut nödvändigt att produktionen i hela landet också på denna punkt omfattas av långvarigt och stabilt nationellt stöd. Det är minst lika viktigt att det nya systemet för miljöstöd ger husdjursgårdar, också i områden med stor husdjurstäthet, en chans att bli delaktiga av systemet. Med den senaste GJP-reformen i EU har produktionen alltså kommit att spela en mindre roll för inkomsterna också inom husdjursproduktionen. För att motivationen för produktion ska bibehållas är det därför mycket viktigt att vi utnyttjar alla till buds stående möjligheter att binda stöden vid produktionen.

Marknadskonkurrensen blir dag för dag allt mer global, framhåller utskottet. I WTO-förhandlingarna om liberalisering av den internationella handeln måste det därför ses till att kraven på produktionens kvalitet tas upp som tröskelfrågor vid sidan av den fria rörligheten för varor. Konsumenterna ställer i dag allt fler krav på djurens välfärd, produktionshygien och miljöskydd både i EU och nationellt, vilket höjer produktionskostnaderna. Kraven på hållbar utveckling och produktion måste vägas in också i förhandlingarna om liberalisering av handeln.

Det är viktigt att också produktionskostnaderna kan sänkas för att förbättra produkternas konkurrenskraft. På gårdsnivå betyder bättre konkurrenskraft vanligtvis produktionsförbättrande åtgärder (bättre djurmaterial, nya arbetsmetoder, nya utfordringsmetoder osv.) och större gårdar med hjälp av investeringar. Men som utskottet påpekar leder utvecklingen i fläskproduktionen snart till att stora produktionsenheter fungerar nästan industriellt och utnyttjar en mycket liten åkerareal i relation till djurbesättningen. Utskottet understryker också i det här sammanhanget betydelsen av familjejordbruksbaserad produktion och hänvisar till sina tidigare förslag till åtgärder för att trygga villkoren för sådan produktion.

För en konkurrenskraftig husdjurshållning är det viktigt att foderkostnaderna inte skiljer sig i väsentlig grad från kostnaderna i konkurrentländerna. Det gäller därför att fästa särskilt avseende vid att den inhemska foderproduktionskedjan

fungerar effektivt. I takt med att priset på foderspannmål har gått ner har den inhemska husdjursproduktionens relativa konkurrenskraft på marknaden förbättrats. Utskottet noterar att både EU och Finland har en låg självförsörjning på växtproteiner. EU har i sin jordbrukspolitik arbetat för bättre villkor för produktionen av proteinväxter inte minst i samband med BSE-krisen. För en mångsidig växtodling, konkurrenskraftig husdjurshållning på sikt och försörjningstryggheten är det viktigt att vi ökar produktionen av inhemska proteinväxter. Utskottet behandlar utnyttjandet av åkerväxter för produktion av bioenergi längre fram och lyfter då fram olika möjligheter att öka växtproteinproduktionen i Finland.

Spannmålsproduktion

I Finland produceras spannmål på en areal av omkring 1,2 miljoner hektar. Arealen varierar årligen relativt lite, men under de senaste åren har produktionen visat tecken på uppgång. I fjol var den totala produktionen omkring 4,1 miljarder kilogram. Den var klart större än året innan och skörden av vissa växter var den största någonsin. I en utredning till utskottet påpekas det att framför allt veteproduktionen har ökat på senare år. Kornproduktionen har hållit sig relativt stabil, men havreproduktionen har fluktuerat mest beroende på marknadssituationen. Den inhemska spannmålsförbrukningen har i flera år legat kring 3,4 miljarder kilogram. Med undantag för råg är Finland självförsörjande på spannmål. Det uppstår ett importbehov bara om spannmålskvaliteten inte i alla delar uppfyller industrins kvalitetskrav. Spannmålsexporten har i första hand bestått av kornexport och exportvolymerna har varierat med marknads- och prisläget.

Det framgår alltså att utbudet på spannmålsmarknaden hos oss överskrider efterfrågan och det gagnar framför allt husdjursgårdarna. Försäljningsinkomsterna av växtodling minskade med nästan fem procent i fjol. Den totala spannmålsskörden var god, men det stora producentprisrasen drog ner inkomsterna. Dessutom har

produktionskostnaderna ökat. Den största utmaningen för branschen är därmed att förbättra lönsamheten.

Den svaga lönsamheten har gjort sitt för att minska odlarnas intresse för att sanera åkrarna. De årliga medelskördarna för våra vanligaste spannmålsarter (vete, korn, råg och havre) har under EU-medlemskapet i själva verket minskat med 5–8 procent. Också produktionen av högkvalitativ råvara ställs på spel om varan inte betingar ett pris som täcker produktionskostnaderna. Inhemska högkvalitativa råvaror är emellertid ett livsvillkor också för den finländska livsmedelsindustrin. Utskottet påpekar dessutom att systemet med samlat gårdsstöd 2006 och frikopplingen av GJP-stöden från produktionen urholkar motivationen ytterligare i fråga om både produktionsvolymen och produktionens kvalitet. Naturförhållandena gör att kostnadsnivån i produktionen är högre hos oss än i våra konkurrentländer. Därför måste produktionen i hela landet också till denna del absolut omfattas av långvarigt och stabilt nationellt stöd.

Också om kostnaderna kan sänkas kräver spannmålsproduktionen hos oss nationella stödssystem på grund av att det finns bestående miljöolägenheter som inverkar på vår produktion. För att kunna utveckla och bibehålla stödssystemet är det därför som sagt nödvändigt att villkoren för jordbruksproduktion tryggas i hela EU-området, inbegripet områden med särskilda problem. Grunderna för utbetalning av det nationella tillägget till miljöstödet kommer dessutom att förändras när den nya finansieringsperioden börjar. Den här stödformen är mycket viktig för spannmålsproduktionen i Finland. Med hänsyn till hur spannmålsproduktionens lönsamhet har utvecklats är det nödvändigt att vi får ha kvar stödformen. För produktionsmotivationen är det också angeläget att systemet för jordbrukets miljöstöd läggs om så att det uppmuntrar till produktion. Stöd villkoren får inte bli ett hinder för en högkvalitativ produktion. Dessutom måste finansieringen tryggas.

I ljuset av vad som beslutades vid WTO-förhandlingarna i december kommer exportstöden för spannmålsprodukter sannolikt att försvinna.

Därmed blir priserna mer beroende av världsmarknaden och prisfluktuationerna att öka. Om både exportstöden slopas och interventionssystemet avskaffas kan det betyda en sänkning av den europeiska prisnivån på spannmål och inte minst i övergångsfasen orsaka olika slag av marknadsstörningar som kan leda till att spannmål som används till mat i stor skala utnyttjas för energiproduktion.

Om EU:s interventionssystem dras in betyder det att nivån på spannmålspriserna blir direkt beroende av världsmarknaden. Också då måste ett spannmålsproducerande företag kunna täcka sina utgifter med inkomsterna och det måste också ge odlaren en försörjning. I jordbruket bildas inkomsterna av försäljningsinkomsterna av produkter och stöd enligt EU:s gemensamma jordbrukspolitik. I våra förhållanden är också de nationella inkomststöden som sagt nödvändiga för odlarnas försörjning. För att kunna maximera inkomsterna av försäljningen av sina produkter måste odlaren dessutom besitta de kunskaper och färdigheter som marknaden kräver. I det hänseendet är det mycket viktigt att vi i utvecklingen av jordbruket prioriterar jordbruksrådgivning som koncentrerar sig på bättre jordbruksföretagande, ledning och affärsverksamhet.

Produktionen av bioenergi kommer sannolikt att vara den faktor som i framtiden mest ökar efterfrågan på spannmål. Utskottet återkommer till saken längre fram.

Det bör noteras att bestämmelser om gränserna för toxinhalter i livsmedelsspannmål träder i kraft i juli 2006. Enligt utredning till utskottet har kvaliteten och toxinhalterna i finländsk spannmål undersökts i flera års tid. Finländsk spannmål är i regel av god kvalitet och det har inte varit några större problem med den. Men i fortsättningen kan kvalitetskraven förväntas bli ännu strängare. Vi måste räkna med utmaningarna och rikta forskningen på de rätta frågorna. Det är därför viktigt med en adekvat satsning på forskning i spannmålskvalitet och sådan odlingsteknik som kvalitet kräver. Det är också viktigt att forska i orsakerna till att spannmålskördarna har slutat växa eller till att de rent av har minskat.

Produktion av oljeväxter

I Finland produceras oljeväxter, rybs och raps, på en areal av omkring 80 000 hektar. Arealen har varierat något från år till år. År 2005 var den 73 000 hektar och den totala produktionen omkring 110 000 ton. Produktionen var klart större än året innan, trots att produktionsarealen var klart mindre. De årliga variationerna i odlingsareal och totalproduktion är karakteristiska för produktionens natur och skapar osäkerhet både för odlarna och presserierna som sysslar med bearbetning. Å andra sidan har marknaden för oljeväxter fungerat mycket bra. Produktionen bygger på kontraktsodling och skörden, som uppfyller kvalitetskraven, har i sin helhet bearbetats i finländska presserier. Det finns en marknadsefterfrågan på kross i foderindustrin och för tillfället är också efterfrågan på olja god.

Den inhemska efterfrågan på oljeväxter har bara till omkring hälften kunnat tillgodoses med det inhemska utbudet. År 2005 behandlades omkring 210 000 ton rybs- och rapsfrö i Finland. Klart under 50 procent av råvaran var odlad i Finland. Den i Finland framställda (pressade) fodervolymen räckte till för att täcka in bara 53 procent av den inhemska efterfrågan på husdjursfoder. Vi är alltså nästan till 50 procent beroende av import. Om det rybsproteinfoder som fås ur inhemskt odlad ryps räknas in är vår självförsörjning under 25 procent. Rybs- och rapsfrövolymen ovan gav omkring 83 000 ton rybs- och rapsolja. Uppskattningsvis en tredjedel av mängden exporterades som matolja eller råolja. Vi är således till mer än 100 procent självförsörjande på rybsolja. Men om vi bara beaktar den rybs som odlats i Finland är vår självförsörjningsgrad under 60 procent.

Det som framför allt urholkar oljeväxtproduktionens lönsamhet är rybsens svaga odlingssäkerhet och låga skördenivå. Det är bara större skördar och bättre odlingssäkerhet som kan öka lönsamheten. Utskottet framhåller att Finland i praktiken är det enda landet där olika arter av varraybs utnyttjas för odling av oljeväxter. Finland är också det enda landet som förädlar fram nya arter av varraybs. Därför bör en sådan möjlighet övervägas att bränsle framställt av varraybs

befrias från skatt. Villkoren för den inhemska växtförädlingen måste därför absolut värnas också med tanke på framtiden. Dessutom måste tillräckliga resurser också i övrigt avsättas för forskning och rådgivning för att höja odlingens lönsamhet.

Också produktionen av oljeväxter är beroende av nationella stöd som måste tryggas. Systemet med samlat gårdsstöd som införs 2006 betyder att GJP-stödet för oljeväxter sjunker och att stödet är nästan helt frikopplat från produktionen. Undantaget är den s.k. produktionspremien för jordbruksgrödor, som till en del består av gårdsstöd och som kan vara produktionsbunden. Den nya stödformen kan därmed få en uppmuntrande effekt för produktionen av oljeväxter. Det har redan framgått att en reform av miljöstödet är under beredning. Också för produktionen av oljeväxter är det mycket viktigt att stöden i framtiden i största möjliga utsträckning binds upp vid produktionen för att kunna fungera som produktionsincitament.

En mycket stark efterfrågan på rybsolja som råvara för biodiesel har under de två senaste åren ökat efterfrågan på och marknaden för oljeväxter i Europa. I motsats till den övriga världen har Europa investerat uttryckligen i framställning och användning av biodiesel. I tredjeländer har det satsats betydligt mer på framställning av etanol ur spannmål och socker. Utskottet behandlar längre fram våra möjligheter att utvidga produktionen av oljeväxter för att starta framställningen av biodiesel i stor skala.

Sockerbetsproduktion

Under de senaste åren har den totala sockerkonsumtionen i Finland varit drygt 200 000 ton och självförsörjningen omkring 70 procent. Odlingsskörden för sockerbeta har småningom minskat från 34 000 till 31 300 hektar. Antalet odlare har nästan halverats, från 4 000 till drygt 2 000. Odlingarnas genomsnittliga areal har däremot fördubblats. Den är nu över 14 hektar per lägenhet. Också när det gäller sockerproduktionen bör vi komma ihåg att staten måste ha rätt och skyldighet att sörja för att medborgarna har tillgång till

livsmedel och att livsmedlen är säkra. Det bör också gälla sockerproduktionen. I EU:s jordbrukspolitik har försörjningstryggheten inte konkretiserats på något sätt.

Utskottet noterar att kommissionen genom sin nya marknadsordning för socker vill koncentrera produktionen regionalt till de bästa produktionsområdena i EU, vilket står i bjärt strid med Europeiska rådets beslut och målet att villkoren för jordbruksproduktion bör tryggas inom hela EU, inbegripet områden med särskilda problem.

Med reformen av marknadsordningen för socker i EU kommer priserna att sjunka stegvis under fyra år. Reformen innebär att referenspriset på socker sänks stegvis med totalt 36 procent 2006—2009. Odlarna kompenseras till ca 64 procent i snitt för prisnedsättningen. Kompensationen betalas inom ramen för samlat gårdsstöd i form av EU-stöd som är frikopplat från produktionen. Finland har beslutat betala prisnedsättningskompensationen som tilläggsdel utöver den enhetliga stöddelen enligt det samlade gårdsstödet. I en utredning till utskottet konstateras att tilläggsdelen som stöd som frikopplats från produktionen inte ensam kan garantera fortsatt sockerbetsodling i Finland, men att den ändå är ett absolut villkor för fortsatt produktion. Det är viktigt att Finland fick undantagslov för att betala nationellt, produktionsbundet stöd för sockerbeter. Stödet är högst 350 euro per hektar. Vid förhandlingar mellan jord- och skogsbruksministeriet och kommissionen hösten 2005 avtalades det att det nationella stödet ska garantera att ett finländskt sockerbruk kan fortsätta med sin verksamhet. Storleken på det nationella stödet bestäms årligen. Det är 60 euro per hektar sockerbeta 2006. Utskottet framhåller att nationella stöd är ett villkor för produktionen i Finland.

Trots att världsmarknadspriset på socker länge har varit mycket lågt har trenden vänt på senare tid. Sedan början av 2004 har priset blivit tre gånger högre. En viktig bidragande faktor till prishöjningen är prisutvecklingen på råolja, som i sin tur inverkar på prisnivån för etanol och den alternativa användningen av socker som råvara för flytande bränsle. Också i Finland kan socker-

betan vara en råvara att räkna med i etanolframställningen vid sidan av spannmål. Hos oss är sockerbetan den växt som effektivast producerar kolhydrater. Den har en positiv energibalans i etanolframställningen. Utskottet återkommer längre fram till möjligheterna att utnyttja sockerbeter för att producera bioenergi.

Det i redogörelsen nämnda allmänna nationella målet på internationell nivå, där en liberalisering av handeln prioriteras vid sidan av rättvisa möjligheter att bedriva handel, är mycket viktigt också när det gäller socker. Sockerproduktionen i EU och speciellt i Finland behöver skyddas mot import från de effektivaste sockerproducenterna i världen. Produktionskostnaderna i länder som Brasilien är så pass låga att vi inte har en chans att nå samma nivå i Europa vilka åtgärder vi än vidtar för att göra produktionen effektivare. Hos oss påverkas produktionen dessutom av bestående miljöolägenheter. De ekonomiska, miljömässiga och sociala villkoren för produktionen i Europa är över lag mycket strängare än för produktionen i de effektivaste producentländerna i världen. Därför är det nödvändigt att Finland med alla till buds stående medel försöker påverka EU:s ståndpunkt vid WTO-förhandlingarna om liberalisering av handeln så att också sockerbetsproduktionen i Finland kan säkras.

Potatisodling

I Finland odlas potatis på ca 30 000 hektar. Det finns omkring 2 000 potatisodlare i huvudsyssla. Det samlade värdet av potatisskörden under skördesäsongen 2005—2006 är uppskattningsvis över 66 miljoner euro. Av den årliga totala skörden på 750 000—80 000 ton används gott och väl en fjärdedel som traditionell matpotatis i hushållen och i allt högre grad också i storköken. Omkring en tredjedel av den totala skörden går till potatisstärkelse. Produktionen av utsädespotatis är omkring 100 000 ton, varav omkring en fjärdedel certifieras för leverans. Inemot två tredjedelar av den totala potatisodlingen är kontraktsodling. Produktionen och konsumtionen är i det stora hela i balans. Produktionen av stärkelsepotatis har en stärkelsekvot på

drygt 53 miljoner kilogram, men den täcker inte fullt ut den inhemska konsumtionen och därför har potatisstärkelse på senare år importerats i motsvarighet till omkring 40 procent av det inhemska behovet av potatisstärkelse.

En modern och kunskapsintensiv produktion kom i gång genom att Finska Centralen för utsädespotatis Ab inrättades 1976. De allra senaste årtiondenas satsningar på forskning, utbildning, rådgivning och utveckling av företag och samarbetsnätverk har lyft den finska potatiskompetensen till en god internationell nivå. Näringen, forskningen och de internationella kontakterna i branschen har gått samman i ett nätverk. Verksamheten bör absolut fortsätta och vidareutvecklas, anser utskottet.

Kostnadsskäl och intresset för nya sorter att odla ökar risken för att utländsk utsädespotatis för med sig farliga växtsjukdomar och växtskadegörare till Finland. Undersökningar på senare tid har visat att inhemsk utsädespotatis spelar en avgörande roll för att garantera potatisodlingens kvalitet. Dessutom är den grundläggande för en säker försörjning i branschen. Det är nödvändigt att garantera villkoren för och tillgången till högkvalitativ inhemsk utsädespotatis.

Trädgårdsodling

Marknadsvärdet för den inhemska trädgårdsodlingen uppgick 2005 till 353,2 miljoner euro. Det består av växthusodling (223,5 miljoner euro) och frilandsodling (129,7 miljoner euro). Under vårt medlemskap i EU har trädgårdsodlingen i proportion till jordbrukets intäkter av växtodling stigit från 48 till 54 procent. Det finns fler än 6 000 företag för trädgårdsodling i Finland, omkring 1 500 av dem växthusföretag. Utskottet påpekar att vår självförsörjning på de viktigaste trädgårdsprodukterna fortsättningsvis är hög. Den finländska konsumenten litar på inhemska produkter som kan skylta på marknaden med att de är säkra, färska och smakar gott.

Medlemskapet i EU betydde en omvärldförändring för trädgårdsodlingen i och med att importskyddet avskaffades. Före 1995 betalades inget inkomststöd för trädgårdsföretag i Fin-

land. År 1995 infördes ett nationellt arealbaserat inkomststöd. Det kompenserar delvis inkomstbortfallet till följd av det avskaffade importskyddet och betalas för både växthus- och frilandsproduktion. Inom växthusodlingen utgjorde stödet 2005 i snitt 15 procent av de totala intäkterna. Störst är stödandelen inom traditionell tomat- och gurkodling och minst inom grönsaks- och blomsterodling som pågår året om. I proportion till nettoinkomsterna är stödet avsevärt. Miljöstödet och kompensationsstödet spelar i sin tur en stor roll för frilandsodlingen. Andra viktiga stödformer är miljöstödets nationella tilläggsdel och lagringsstödet. Utskottet understryker att de nationella stöden är nödvändiga också för trädgårdsodlingen på grund av våra ogynnsamma naturförhållanden.

Utskottet lyfter fram de höjda energikostnaderna som ett särskilt problem för växthusodlingen. Enligt en utredning till utskottet motsvarade de höjda kostnaderna för produktionsenheterna 1995—2005 i snitt det nationella arealstödet för produktionen. För att sänka energikostnaderna är det därför nödvändigt att främja inhemska bränslen genom investeringsstöd och fiskala åtgärder.

Också inom trädgårdsodlingen behövs det mer utveckling och rådgivning. För att bevara trädgårdsföretagens konkurrenskraft och trygga utbudet av inhemska trädgårdsprodukter behövs det mer resurser både för rådgivning och för utveckling av produkter och produktion. Ny teknik, produktinnovationer och bättre produktionsmetoder är viktiga delområden där trädgårdsnäringens konkurrenskraft kan förbättras.

Hästhushållning

I redogörelsen tas bl.a. hästhushållningen inte alls upp, noterar utskottet. Hästhushållningen är ändå en viktig bransch för landsbygden och utgår från landsbygdens resurser och branschens egna styrkor. Hästhushållningen har ökat mycket snabbt. Den omfattar hästuppfödning, hästvårdstjänster, träning, ridskoleverksamhet och turism. Dessutom bör hästarnas betydelse i ungdomsfostran, terapi och rehabilitering beaktas.

Det finns omkring 15 000 häststallar i Finland, av vilka en fjärdedel är företag. Omkring 73 procent av stallarna fungerar i anslutning till gårdar. Varje år grundas omkring 200 nya företag. Nuförtiden sysselsätter branschen direkt totalt 10 000 människor, 4 000 av dem på heltid. Antalet hästar har ökat med omkring 40 procent sedan 1995. År 2005 fanns det ca 7 000 hästar och omkring 40 procent av dem ägdes av gårdsbruksföretagare. Enligt uppskattning binder produktionen av basfoder för hästar upp 90 000 hektar åkermark.

Utskottet hänvisar till det ovan sagda och framhåller hästhushållningens växande betydelse för näringslivet på landsbygden.

I det här sammanhanget påpekar utskottet vidare att hästar inte i tillräcklig grad utnyttjas ekonomiskt som slaktdjur hos oss. Vi importerar hästkött.

Pälsdjursuppfödning

Utskottet noterar att redogörelsen inte heller tar upp pälsdjursuppfödningen. Ändå är pälsdjursuppfödningen i dag en mycket betydande näring i vissa landsbygdsområden. År 2005 bedrev omkring 1 600 pälsdjursfarmer pälsdjursuppfödning. Pälsproduktionen sysselsätter omkring 22 000 personer i Finland, 5 600 av dem direkt och 17 000 indirekt. Av pälsproduktionen går 98 procent på export. I ett globalt perspektiv producerar Finland sex procent av all mink och 50 procent av all blåräv. Våra exportinkomster av pälsproduktion är omkring 200 miljoner euro per år. Med hänsyn till pälsdjursnäringens regionala betydelse och roll för användningen av slaktavfall behövs det objektiva utredningar av de faktorer som inverkar på villkoren för denna näring.

Bioenergi

Allmänt

Klimatförändringen och de sinande oljereserverna kommer att kräva stora produktiva, operativa och tekniska förändringar i energisektorn under de närmaste åren. Framför allt bör projekt som har att göra med tillgången till och framställ-

ningen av alternativa drivmedel (bl.a. biobränsle) startas omedelbart.

De nya möjligheter som energiproduktionen erbjuder speciellt för jordbruket utöver produktion av biomassa för förbränning har att göra med drivmedel och produktion av biomassa som lämpar sig för framställning av den, men också med lokal framställning av biobränsle. De bränslen som kommer i fråga är biogas, alkohol (bl.a. etanol), estrar med korta molekyllängder och biodiesel. Enligt utredningar i bl.a. Mellersta Finland och Sydösterbotten ger lätt brännolja upphov till de största energikostnaderna för gårdar och därmed kan produktionskostnaderna sänkas avsevärt redan med hjälp av lokal ersättande bränsleproduktion.

Finland har ypperliga möjligheter att öka och bredda användningen av både skogs- och åkerbiomassa. Med hänsyn till att Finland ligger i utvecklingens framkant i fråga om spjutspetskunskap och teknik bör särskild hänsyn ägnas åt att ta till vara s.k. värdeprodukter och prioritera s.k. andra generationens biobränslen, dvs. förvandla biomassa till biodiesel, bränslealkohol eller gas och avskilja en viss gas ur den.

Energin i en spannmålsskörd är solenergi som bundits i växterna genom assimilation. Vid framställning av t.ex. etanol ur spannmål kräver produktionsprocessen energi som reducerar den nettoenergi som kan fås ur etanolen. Å andra sidan kan den mäsik som uppkommer vid etanolframställning användas som djurfoder och det här bör beaktas i produktionens totala energibalans.

Enligt uppskattning får man omkring 0,5 ton etanol ur en spannmålsskörd på en hektar, vilket svarar mot ungefär 0,32 oljeekvivalenter. Om man vill nå EU:s mål för en biobränsleandel på 5,75 procent kring 2010 enbart genom inhemsk etanolframställning, behövs det en spannmålsareal på över 500 000 hektar för att framställa etanolen. Talet ger en viss uppfattning om hur stora åkerarealer det behövs för att framställa den mängd etanol inom inhemsk spannmålsproduktion som svarar mot den nuvarande bränsleförbrukningen i transportsektorn.

Åkerenergi

Enligt utskottet bör åkeranvändningen i Finland ställas i relation till tryggad tillgång till inhemska råvaror för den inhemska matproduktionen. Just nu har vi tillräckligt med åkerareal för att tillfredsställa industrins råvaruefterfrågan och för att möjliggöra alternativa sätt att använda åkarna.

Enligt uppskattning kan omkring 500 000 hektar av vår nuvarande åkerareal vid behov tas i anspråk för produktion av åkerbioenergi. Det betyder att också hela trädesarealen används för att producera åkerbioenergi. Därmed kunde produktionen ha en balanserande effekt på vårt jordbruk. Också för miljön vore det bra om den här åkerarealen kunde utnyttjas på ett rationellt och produktivt sätt. Det är viktigt att åkeranvändningen i framtiden utformas så att den också uppmuntrar till aktiv odling av den tillgängliga åkerarealen.

Av de spannmålsväxter som odlas i Finland lämpar sig korn och vete bäst som råvara för etanol. På grund av sin odlingssäkerhet och den existerande hanteringskapaciteten hos oss lämpar sig korn sannolikt ännu bättre som råvara i Finland än vete. Dessutom kan korn odlas nästan överallt i Finland. För tillfället är överskottet från korn- och veteproduktionen omkring 580 000 ton, vilket svarar mot en odlingsareal på ungefär 170 000 hektar. En arbetsgrupp som sett på åkerbrukets framtid (MMM 2005:15) hävdar att den kornodlingsareal som kan användas för etanolframställning i förekommande fall kan utvidgas med 160 000 hektar. Utvidgningen är möjlig också om rybsodlingsarealen ökar så mycket att 250 000 hektar används för framställning av biodiesel.

Rybs är den mest allmänt odlade oljeväxten i Finland. Med de rådande marknadspriserna används bara omkring 70 000 hektar för rybsodling och skörden har inte ens räckt till för den inhemska livsmedelsindustrins behov. Men vi har som sagt tillräckligt med åkermark för att vid behov kunna odla rybs till bioenergi på 250 000 hektar. Med en hektarskörd på t.ex. 1 300 kilogram och 32 procents oljeutbyte producerar en

sådan areal råvara för drygt 104 000 ton biodiesel.

Om det vägledande målet 5,75 procent delas mellan bensen och diesel i proportion till konsumtionen och målet för diesel täcks in med biodiesel, som det i så fall skulle behövas 135 000 ton per år av, beräknas den inhemska rybsen med ovan angivna skördar och arealer räcka till för 77 procent av råvarubehovet för att producera mängden.

Sockerbetsskörden är omkring 32 500 kilogram per hektar under normala år. Ett ton betor ger omkring 87 kilogram (110 liter) etanol. Det betyder att etanolutbytet per hektar betor är omkring 3 575 liter. Den nuvarande sockerbetsarealen på 30 000 hektar ger alltså råvara för 83 000 ton etanol. Om vi i framtiden använder vår 20 000 hektars sockerbetsskörd till sockerbearbetning i anläggningen i Säkylä blir det 10 000 hektar över för framställning av etanol ur sockerbetor. Det räcker för omkring 28 000 ton etanol, dvs. drygt en procent av den nuvarande drivmedelsvolymen. Utskottet framhåller att det kan vara kostnadseffektivt att framställa etanol ur sockerbetor i den andra produktionsanläggningen i Finland, där sockerproduktionen håller på att läggas ner. Merparten av utrustningen i anläggningen lämpar sig för sådan nyanvändning. Utöver sockerbetor kan anläggningen också utnyttja korn för framställning av etanol.

Enligt utredning till utskottet finns det ett flertal planer på att anlägga bioetanolfabriker som utnyttjar inhemsk råvara.

För tillfället utnyttjar foderindustrin en betydande del av den foderspannmåls- och oljeväxtskörd som kommer ut på marknaden. Hos oss används omkring 400 000 ton komplementprotein till utfodring av husdjur. Den inhemska växtproteinproduktionen har en tillväxtpotential, eftersom självförsörjningen på komplementprotein för tillfället bara är 15 procent. Rybs upptar en andel på 90 procent. Det komplementprotein som produceras består till största delen av soja. Utskottet understryker att om biobränsle framställs av inhemsk råvara (korn, vete, sockerbeta, rybs/raps) beräknas det uppstå mångfaldigt mer proteinrik foderfraktion än vad som nu produce-

ras i landet. Spannmålsfoderfraktionerna skulle kunna ersätta soja och spannmål i utfordringen av djur. Utskottet hänvisar till det som sagts ovan och understryker än en gång att energiinnehållet i biprodukter från bearbetning (mäsk/dränk och rybskross) absolut måste tas med i beräkningen för att det totala energiutbytet ska vara tillräckligt stort för framställning av biobränsle.

Om vi producerade biobränslen motsvarande den vägledande andelen 5,75 procent skulle det uppstå drygt 200 000 ton spannmålsproteinfoder och omkring 250 000 ton rybskross (8–12 procent torrs substans). Det skulle höja vår självförsörjning på växtproteiner från 15 procent till över hälften. I en utredning till utskottet konstateras å andra sidan att t.ex. sojakross lämpar sig bättre som foderråvara för grisar och fjäderfä. För att öka självförsörjningen på proteinfoder är det därför viktigt att undersöka vilka möjligheter det finns att använda växtproteiner som råvara vid utfordring av djur.

Utskottet påpekar vidare att den korta växtperioden och låga värmsumman i Finland normalt utgör den största begränsningen för skördenivån. Det är mycket svårt för vår traditionella växtodling att tävla med produktionen i andra EU-länder som alla ligger bättre till för växtodling. Men vi har växter som kan tillgodogöra sig växtperiodens längre dagar för att kompensera den lägre värmsumman. Därmed är våra exceptionella naturförhållanden inte till skada för vissa produktionsområden utan tvärtom en konkurrensfördel. Som exempel kan nämnas produktionen av vissa fiber- och energiväxter som skördas med dry-linemetoden (t.ex. lin och hampa för vissa ändamål och rörflen). Vi bör avsätta framför allt sådana åkrar för produktionen av bioenergi som på grund av jordarten, läget, dräneringsförhållandena eller av någon annan anledning inte lämpar sig särskilt väl för annan produktion. För tillfället odlas t.ex. rörflen huvudsakligen på myrar som frigjorts från torvproduktion och därmed spelar den än så länge en liten roll för åkeranvändningen.

Också vide lämpar sig för produktion av bioenergi. I Södra och Mellersta Sverige finns det

flisvideodlingar på totalt 17 000 hektar. Genom att odla snabbväxande energivide kan vi skapa koldioxidsänkor och samtidigt också buffertreserver för träbränsle med tanke på eventuella störningar i marknadsavverkningen. Vi har också vilda växter typ rödklint med produktionspotential för biomassaproduktion. För att de här växtarterna ska kunna utnyttjas i större omfattning måste vi skyndsamt öka forskningen på området och samtidigt utnyttja utländsk kunskap.

Biogas

Biogas kan framställas ur organiskt avfall och åkerbiomassa i biogasanläggningar. Det lönar sig att producera den regionalt där tillgången på rötbart organiskt material är tillräckligt stor. För processen lämpar sig gödsel, halm, gräs och slaktavfall och organiskt kommunalt avfall. Utskottet påpekar att gräs kan produceras också i landets norra delar där spannmål inte kan odlas. Också rörflen är en biogasråvara med god avkastning per hektar. Åkerbiomassa har den klart största produktionspotentialen för biogas i Finland.

Vid rötning av flytgödsel spjälks organiska substanser med hjälp av mikroorganismer i anaerobt tillstånd. Slutresultatet är fast och flytande rötrest och biogas som huvudsakligen består av metan och koldioxid. Metanutbytet kan vara upp till 40 procent av biomassans torrsvikt. Efter rötning kan den flytande delen och torrs substansen separeras. Den flytande delen innehåller lösligt och organiskt kväve, men bara lite fosfor. Den utgör därmed ett flytande kvävegödselmedel med en fosforhalt som bara är en fjärdedel av fosforhalten i råslam. Torrs substansen innehåller proportionellt mer organiskt kväve än den flytande delen och gott om fosfor. Torrs substansens fosforhalt kan vara inemot tio gånger så stor som i råslam och utgör framför allt fosfor, kalcium- och magnesiumgödsel. Torrs substansen kan dessutom produktifieras ytterligare t.ex. till pellets som möjliggör längre transporter. Trots att det kan vara svårt att marknadsföra den separerade flytande delen utanför de anläggningar som utnyttjar den kan den användas som kvävegödsel på de gårdar som anlitar anläggningen eller ock-

så kan den avdunstas.

Utskottet framhåller att gödselseparering gör det lättare att transportera fosfor och att utnyttja näringsämnen i gödsel på ett sätt som minskar belastningen på sjöar och vattendrag. I en utredning till utskottet påpekas att bl.a. rötning av flytande slam bidrar till att minska de totala utsläppen av växthusgaser. Ur miljösynvinkel är det dessutom viktigt att produktionen sker ur förnybara organiska ämnen och därmed ersätter fossila bränslen utan att belasta koldioxidbalansen i atmosfären. Vid förbränning avger metan 40 procent mindre koldioxidutsläpp per energienhet än bensin.

Den normala tillämpningen inom jordbruket är en gårdsspecifik biogasreaktor som producerar biogas för gårdens och näromgivningens behov. Den ekonomiska utgångspunkten är då att det inte lönar sig att transportera avfallet (gödseln) långa vägar utan att den måste behandlas och nyttoanvändas på uppkomststället och slutdeponeras på nära håll som gödsel.

Biogas kan användas direkt på gården för el- och värmeproduktion och efter rening som drivmedel. Det har uppskattats att om all nötkreaturs- och svingödsel som uppkommer i Finland rötades kan 34 procent av den energi som årligen används inom jord- och skogsbruket ersättas med den alstrade energin. Utskottet fäster avseende vid den stora potentialen för biogasframställning inom jordbruket. För att produktionspotentialen ska kunna nyttiggöras måste de nödvändiga investeringarna stödjas i samma mån som investeringar i t.ex. vindkrafts- eller solenergiproduktion i dag.

Men biogas kan också föras över via rör till användningsobjekten. Utskottet erinrar att det i Sverige finns både separata biogassystem och system som är bundna till naturgasnätet. De separata biogassystemen, inte minst de som tjänar kollektivtrafiken, behöver ett reservbränsle och därför används likvifierad naturgas som reservbränsle på många ställen. I Sydsvetige matas naturgas faktiskt i naturgasnätet. Det betyder att

man inte behöver särskilda tankställen för biogas utan att man får tillgång till den från distributionsnätet för naturgas. Vi kunde göra detsamma i södra Finland där vi har ett naturgasnät.

Förslag till beslut

Jord- och skogsbruksutskottet föreslår

att redogörelsen godkänns och

att fyra uttalanden dessutom godkänns:

Utskottets förslag till uttalanden

1. *I Finland är en lönsam jordbruksproduktion inte möjlig utan ett stödsystem som medger kompensation för klimatförhållandena och därför förutsätter riksdagen att hela landet bör omfattas av ett system för långvarigt och stabilt nationellt stöd.*
2. *Riksdagen förutsätter att gårdsbrukets utvecklingsfond garanteras bättre beredskap för långsiktig finansiering genom att ett tillräckligt stort anslag årligen flyttas över från statsbudgeten till fonden, vilket är en bättre lösning med tanke på statsekonomi än att fondens eget kapital först utnyttjas fullt ut och anslag för finansiering av investeringar i gårdsbruket därefter anvisas enbart över statsbudgeten.*
3. *Riksdagen förutsätter att man fäster större avseende vid synpunkterna på en säker livsmedelsförsörjning i Finland, för varje stat har rätt och skyldighet att se till att medborgarna har tillgång till livsmedel och att livsmedlen är säkra.*
4. *Riksdagen förutsätter att forskning och produktutveckling samt rådgivning i anknytning till livsmedelsekonomi garanteras en adekvat finansiering.*

Helsingfors den 6 juni 2006

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Eero Lämsä /cent

vordf. Harry Wallin /sd

medl. Nils-Anders Granvik /sv

Pertti Hemmilä /saml

Matti Kauppila /vänst

Esko Kiviranta /cent

Katri Komi /cent

Lauri Kähkönen /sd

Esa Lahtela /sd (delvis)

Jari Leppä /cent

Minna Lintonen /sd

Reijo Paajanen /saml

Sirpa Paatero /sd

Erkki Pulliainen /gröna

Kimmo Tiilikainen /cent

Pekka Vilkuna /cent (delvis)

Lasse Virén /saml

ers. Susanna Haapoja /cent

Klaus Pentti /cent (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Carl Selenius.